

Autoimunitní onemocnění v neurologii

**Eva Havrdová
Dana Horáková**

Neurologická klinika 1.LF UK a VFN

Autoimunita

Součást normální imunity (regulační sítě)

X

Autoimunitní onemocnění

porucha rozpoznání

porucha útlumu imunitní reakce

nadměrná tvorba zánětlivých cytokinů

výchova T buněk v thymu

antigenní mimikry

vliv infekcí

superantigeny

Mechanismy tkáňového poškození

- ◆ T buňkami zprostředkovaná cytotoxicita
- ◆ makrofágy
- ◆ účast protilátek
- ◆ bystander demyelinizace a destrukce ODC
- ◆ axonální ztráta
  - na axonu se objevuje exprese MHC I. při přerušení elektrické aktivity,
  - influx Ca do neuronů
  - nedostatečné odbourávání glutamátu na synapsi

Autoimmunity NS

- **CNS** → **RS + (NMO, ADEM,...)**
- **PNS** → **AIDP, CIDP**
- **NS spojení** → **MG**
- Systémové AI s odrazem v **NS** → **Lupus, vaskulitidy**

Zánět v CNS

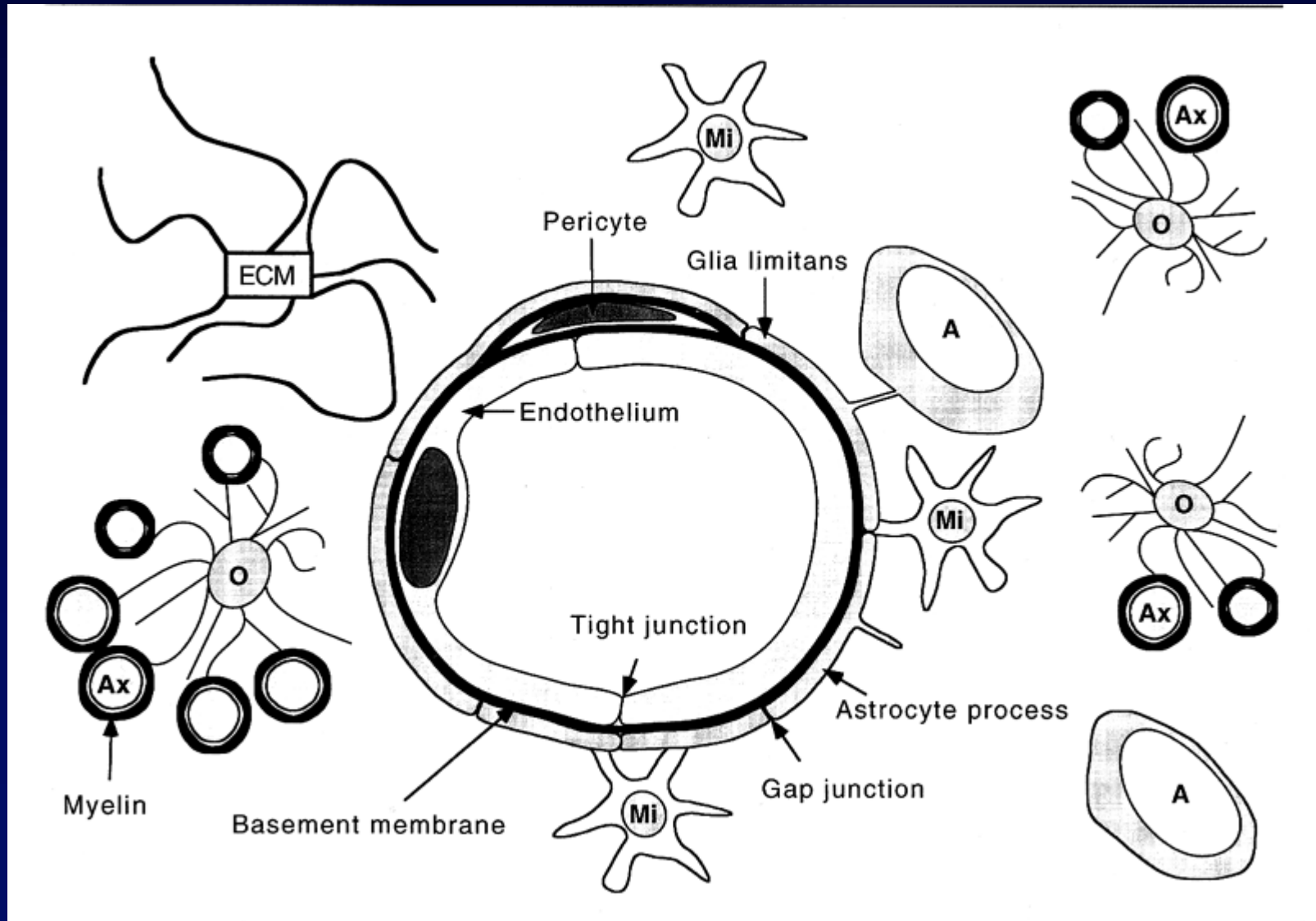
vyžaduje přestup lymfocytů, protilátek či obého přes HEB

dogma o imunoprivilegovanosti NS padlo

**Aktivovaný T lymfocyt dokáže přestoupit HEB
bez ohledu na antigenní specifitu**

Nenalezne-li svůj antigen, opustí CNS beze škod

Dogma imunoprivilegovanosti CNS padlo

EAE (experimental autoimmune encephalomyelitis):

aktivní sensitizace vnímavých zvířat tkání CNS

→ zánětlivá demyelinizující odpověď

⇒ • genetický background (+ knock-out mice pro sledování významu jedné konkrétní molekuly)

• zevní faktory:

➤ způsob podání Ag

➤ dávka Ag

➤ aktuální stav zvířete

Roztroušená skleróza mozkomíšní (sclerosis multiplex) **nejčastější klinický případ AI onemocnění CNS**

prevalence v ČR 170 / 100 000

2x častěji onemocní ženy

nejčastější příčina invalidity mladých nemocných

z neurologické příčiny

věk v době diagnózy_20-40 let

Genetické pozadí

Zevní faktory

**Autoimunitní mechanismy → Zánětlivá ložiska
(perivaskulární infiltráty) v CNS**

→ Ztráta myelinu i axonů

Etioopatogeneze RS

Genetické pozadí

- Indoevropská rasa
- Polygenní onemocnění
- HLA systém na 6. chromozomu

Zevní faktory

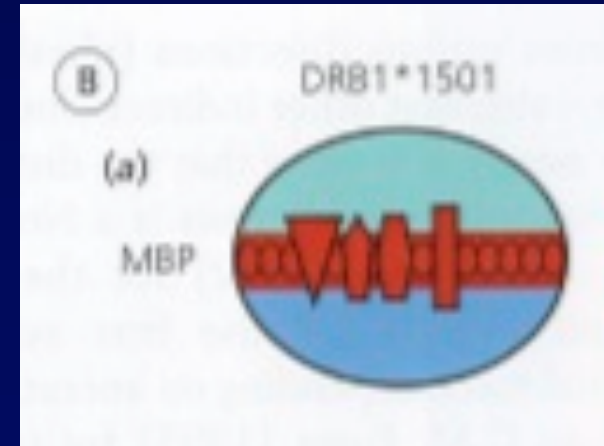
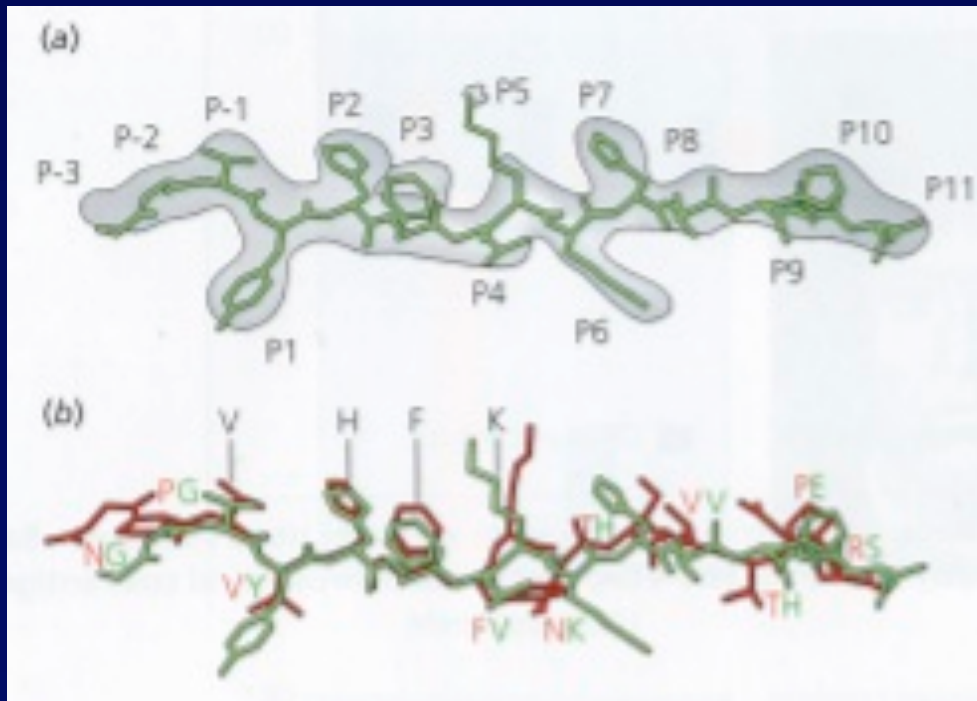
- Viry (EB virus)
- Vitamin D
- Kouření

Genetika

- 80 – 90 % pacient nemá příbuzného s RS
- alela **HLADRB1*1501** (1970) - 14–30% frekvence v populaci, kde je RS častá - zvyšuje riziko 3x u heterozygotů, 6x u homozygotů
- projekt GWAS: ~25 lokusů asociovaných se zvýšeným rizikem RS (s relativním rizikem 0.8 - 1.2)
- toto vše vysvětluje jen 20 - 60% rizika a nevnáší světlo do etiologie, kromě:
- vzácná varianta **CYP27B1**— genu kodujícího 25-hydroxyvitamin D1 α hydroxylázu, která konvertuje 25-hydroxyvitamin D (25[OH]D) na jeho aktivní formu – nefunkční varianta genu je odpovědná za D vitamin-dependentní křivici (typ 1) a **zvyšuje riziko RS**

Environmentální faktory - EBV

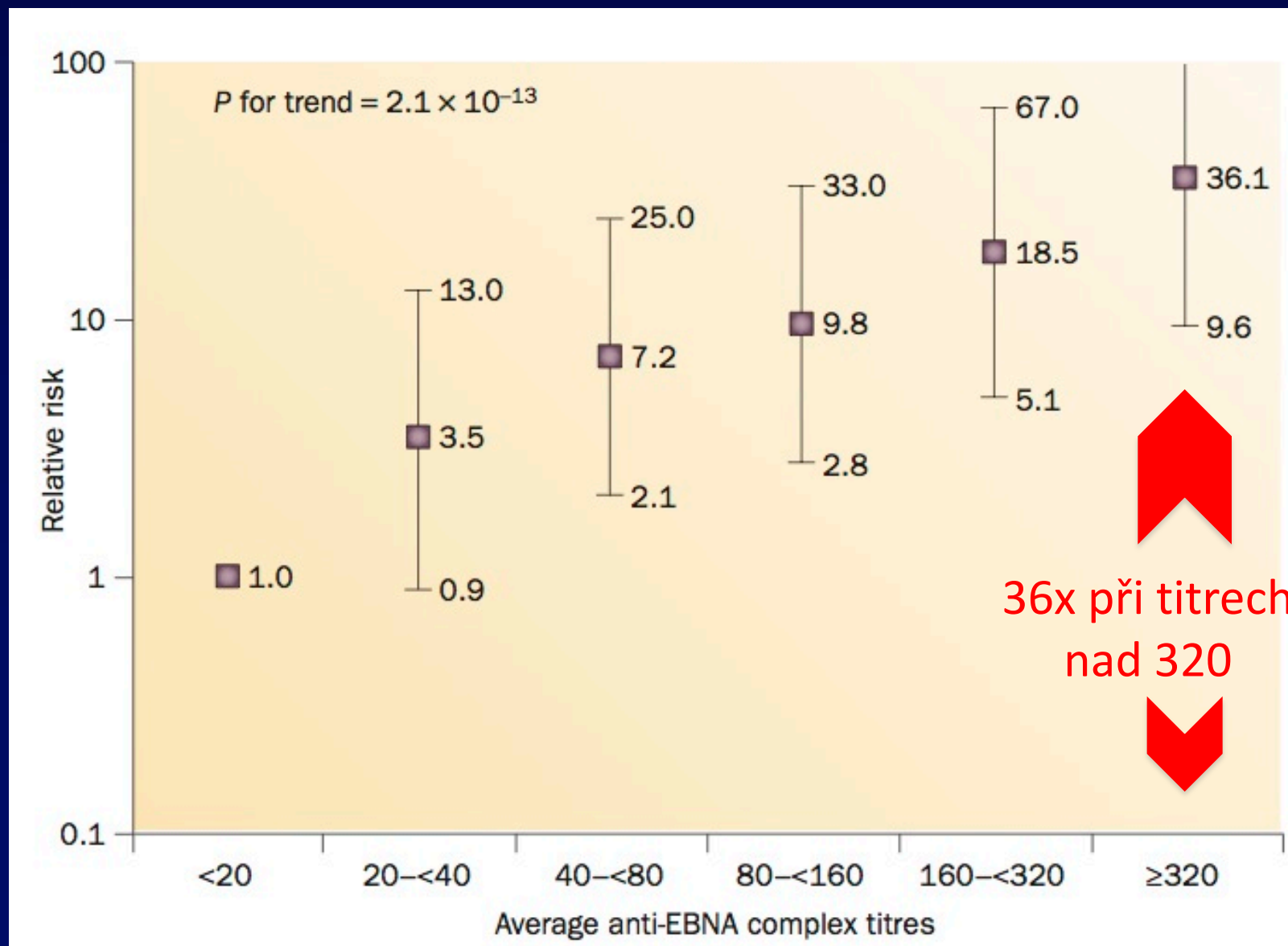
- EBV

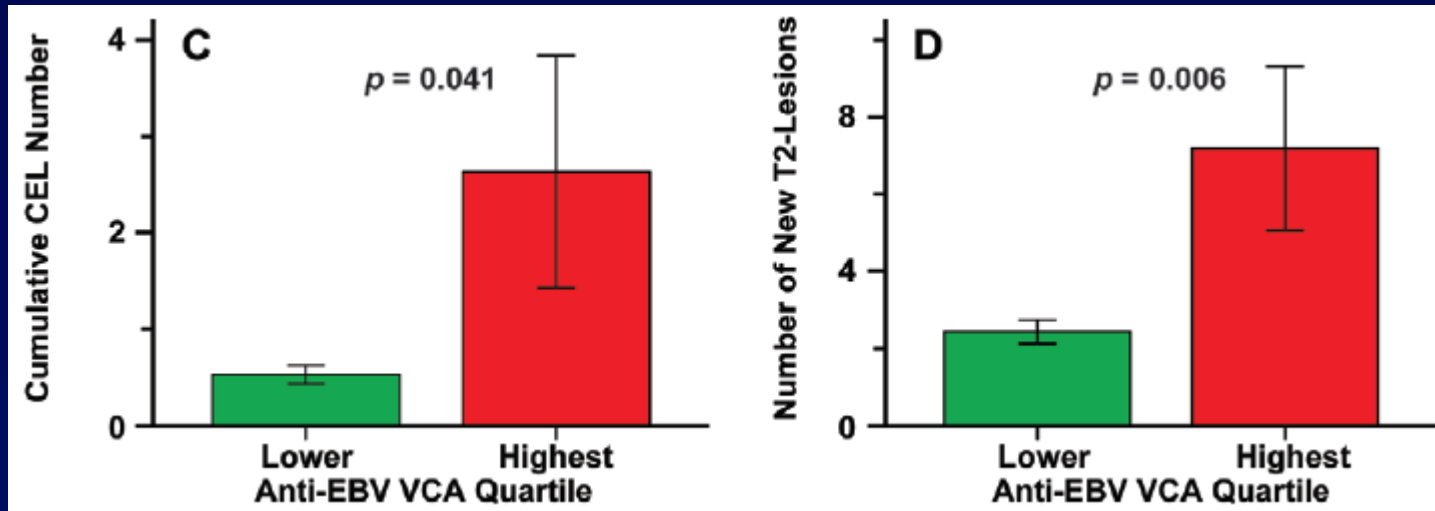
- MBP

riziko RS 2- 3x
vyšší po IM

Riziko vzniku RS se zvyšuje s titrem protilátek proti EBV

Závislost počtu aktivních lézí na MRI na titru protilátek proti EBV

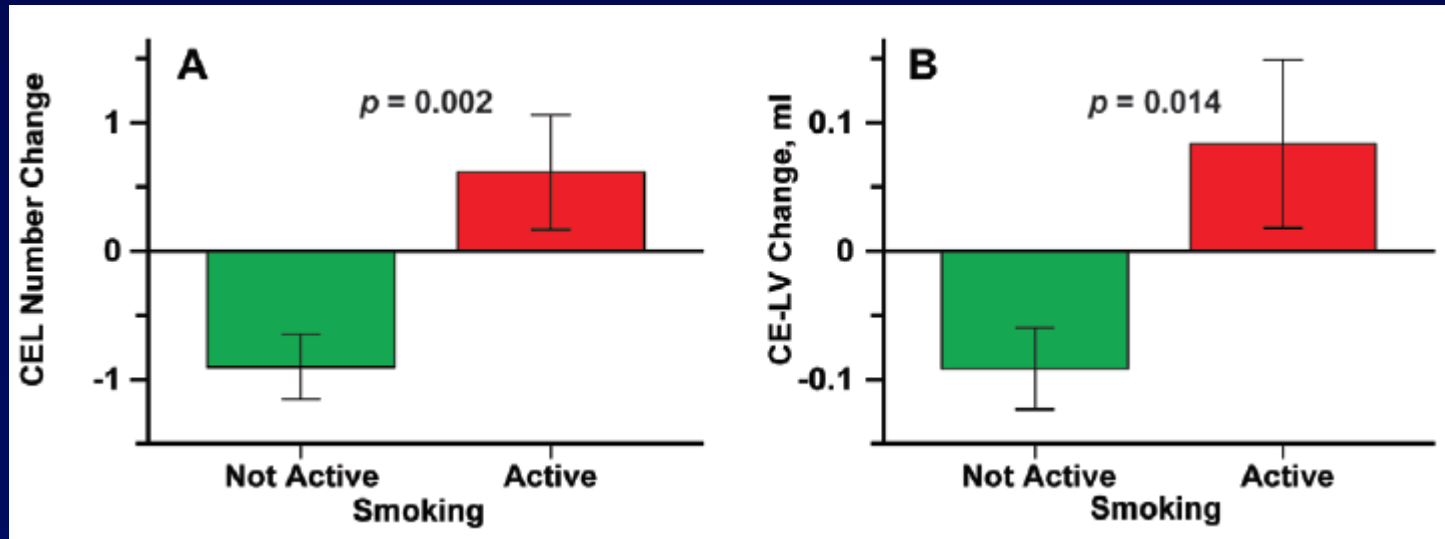

Během prvních dvou let RS trend k **vyšší disabilitě** u vysokého titru anti-EBV VCA (OR 2,84) a také k **poklesu objemu mozku** ($p = 0.017$)

Environmentální faktory: D vitamin

- studie na amerických sestřích
- vztah k migračním studiím
- studie dat narození pacientů s RS
- studie US armádních pracovníků – hladiny vitamínu D ve 23 letech (1. odběr krve) nad 99 nmol/l – snižovaly riziko vzniku RS do 5 let o 62% oproti hladinám pod 63nmol/l

Vliv kouření na aktivitu RS na MRI

periferní makrofág
zpracovávající Antigen

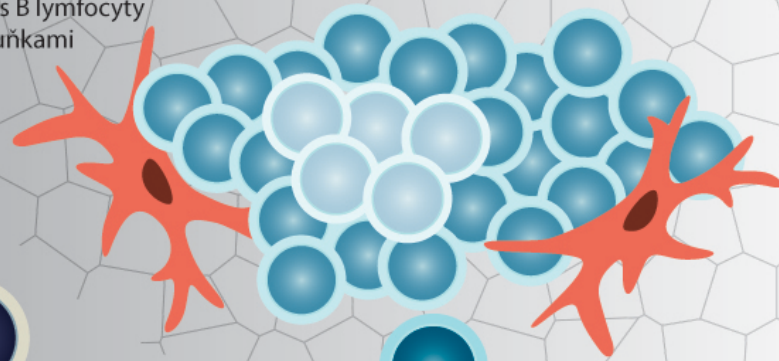
AM
Th1
lymfocyt

přestup
lymfocytu
přes HEB

periferie

HEB

germinální centra s B lymfocyty
a dendritickými buňkami
v meningách

reaktivace Th1
lymfocytu
v cílové tkáni

perivaskulární
makrofág

produkce
protilátek

opsonizace myelinu

demyelinizace

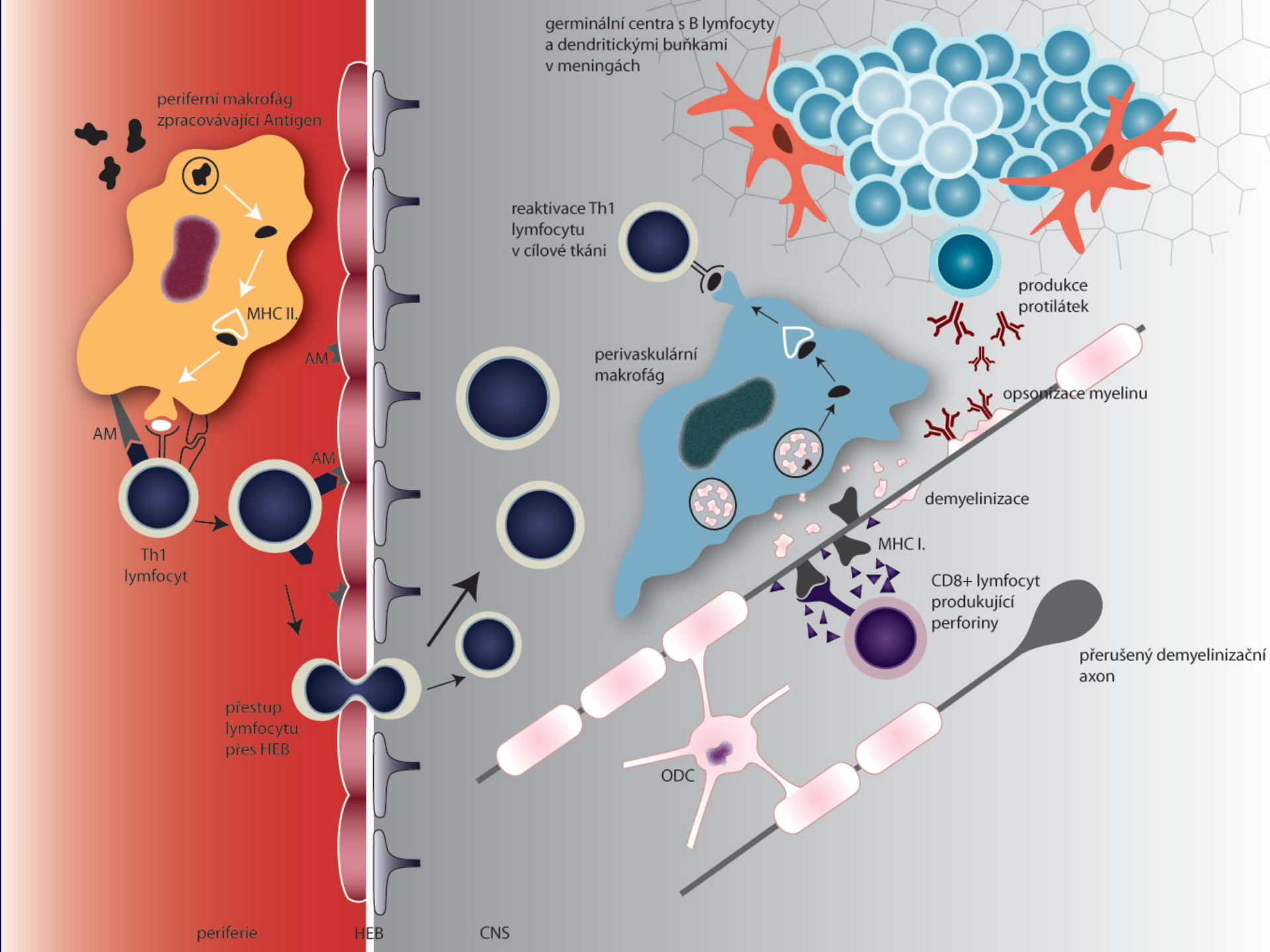
MHC I.

CD8+ lymfocyt
produkcující
perforiny

přerušený demyelinizační
axon

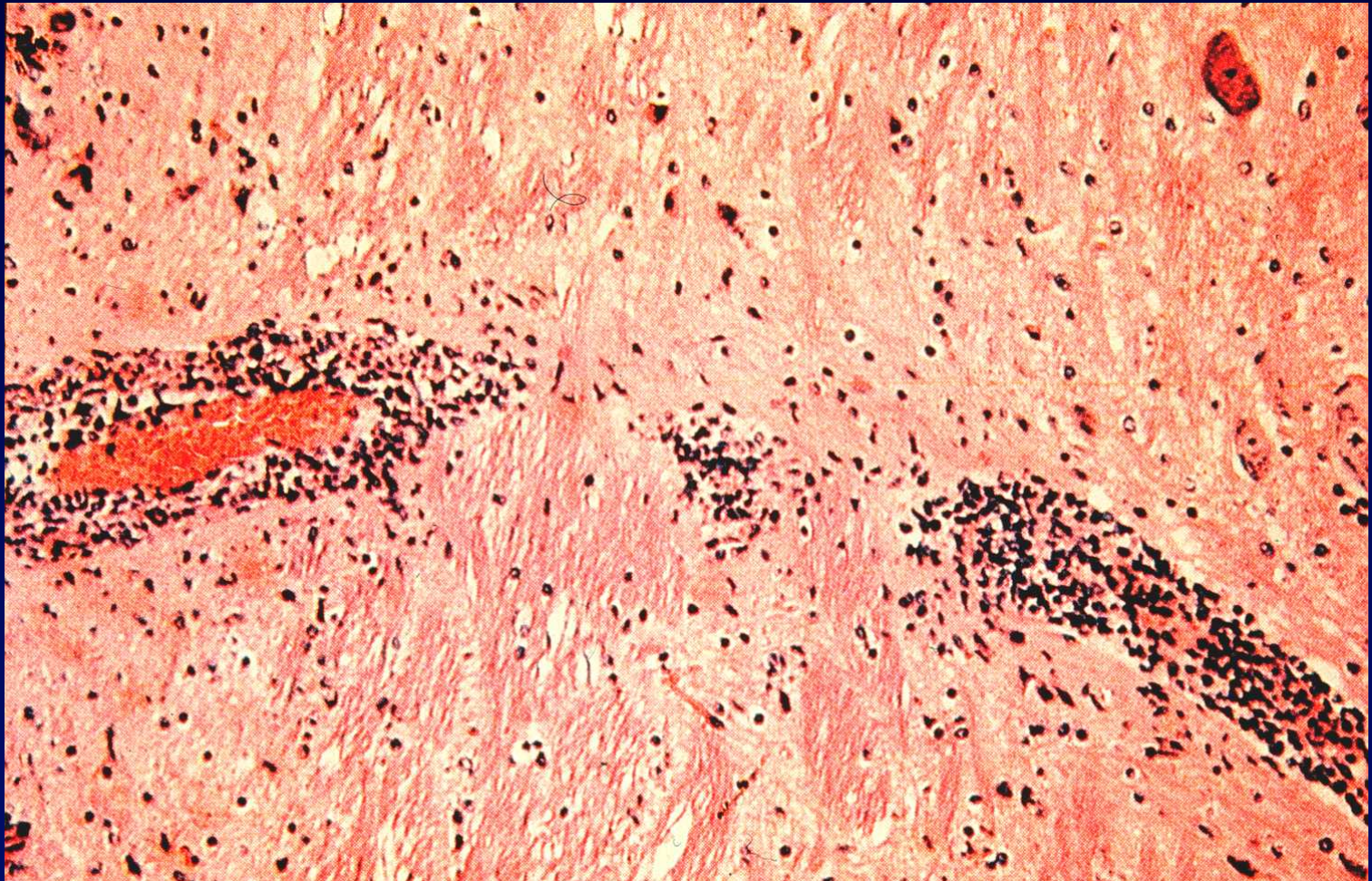
ODC

CNS

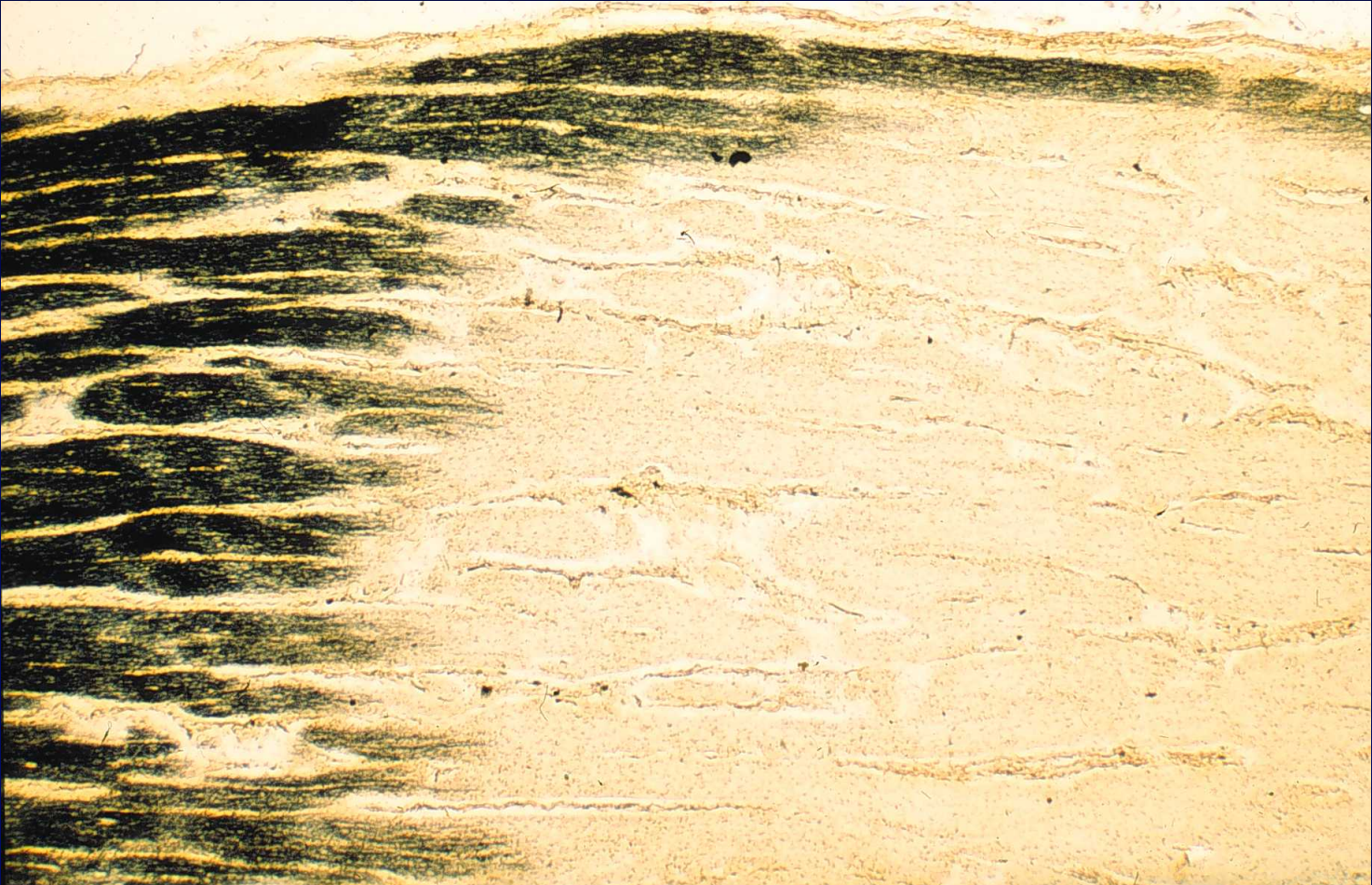

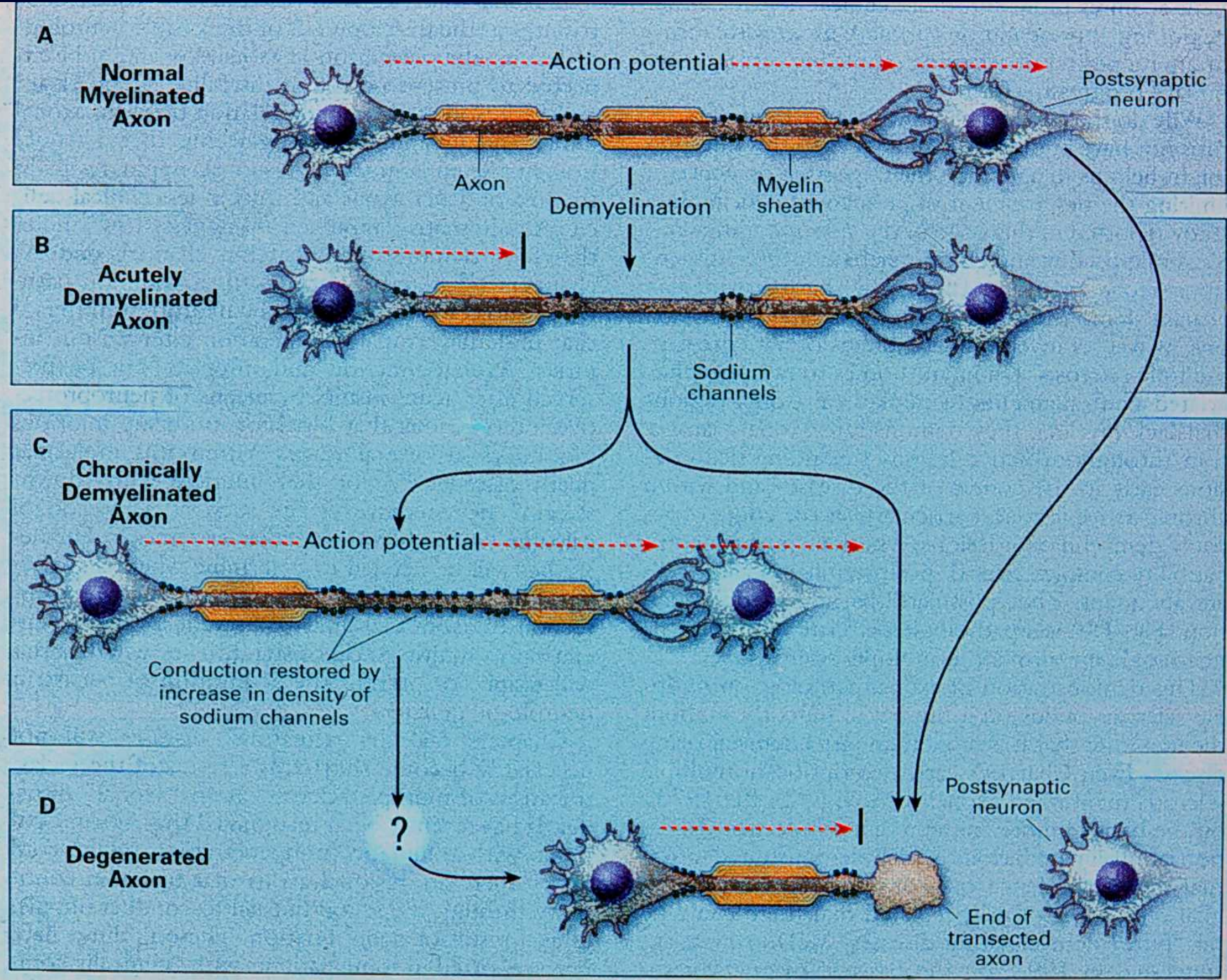

Perivaskulární zánět v CNS

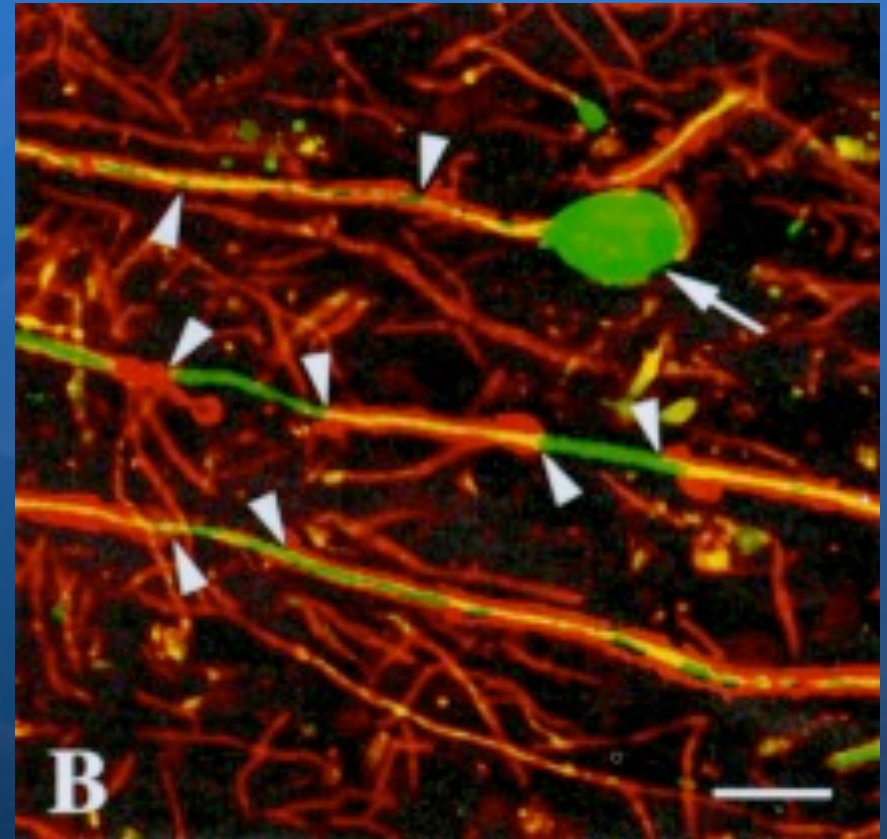
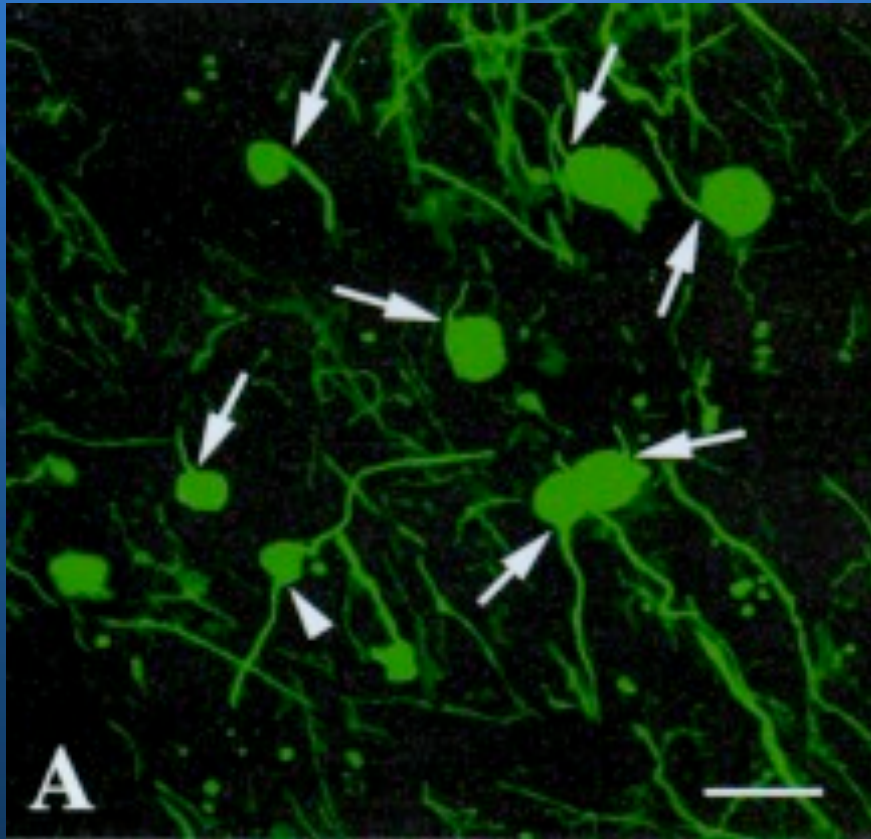

Demyelinizace v CNS

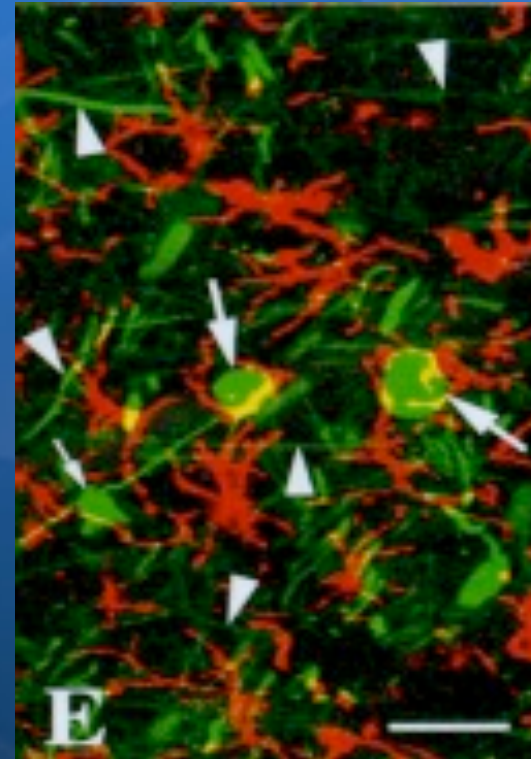
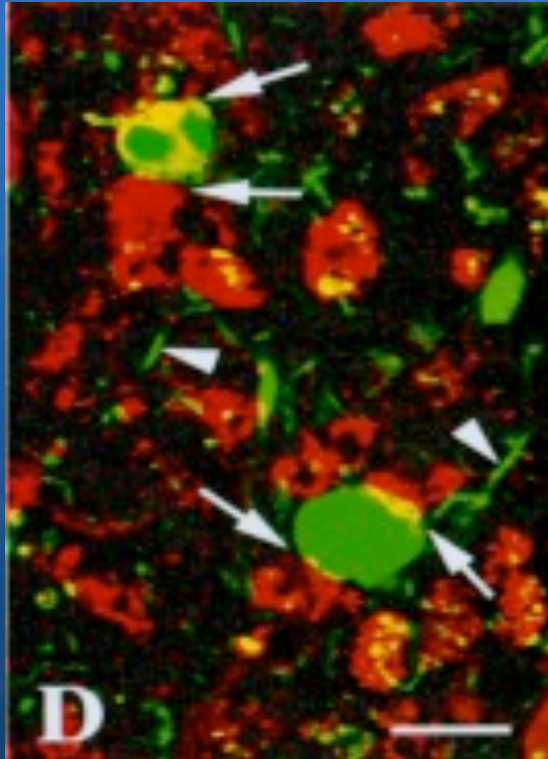

Axonal Transection in active MS lesions

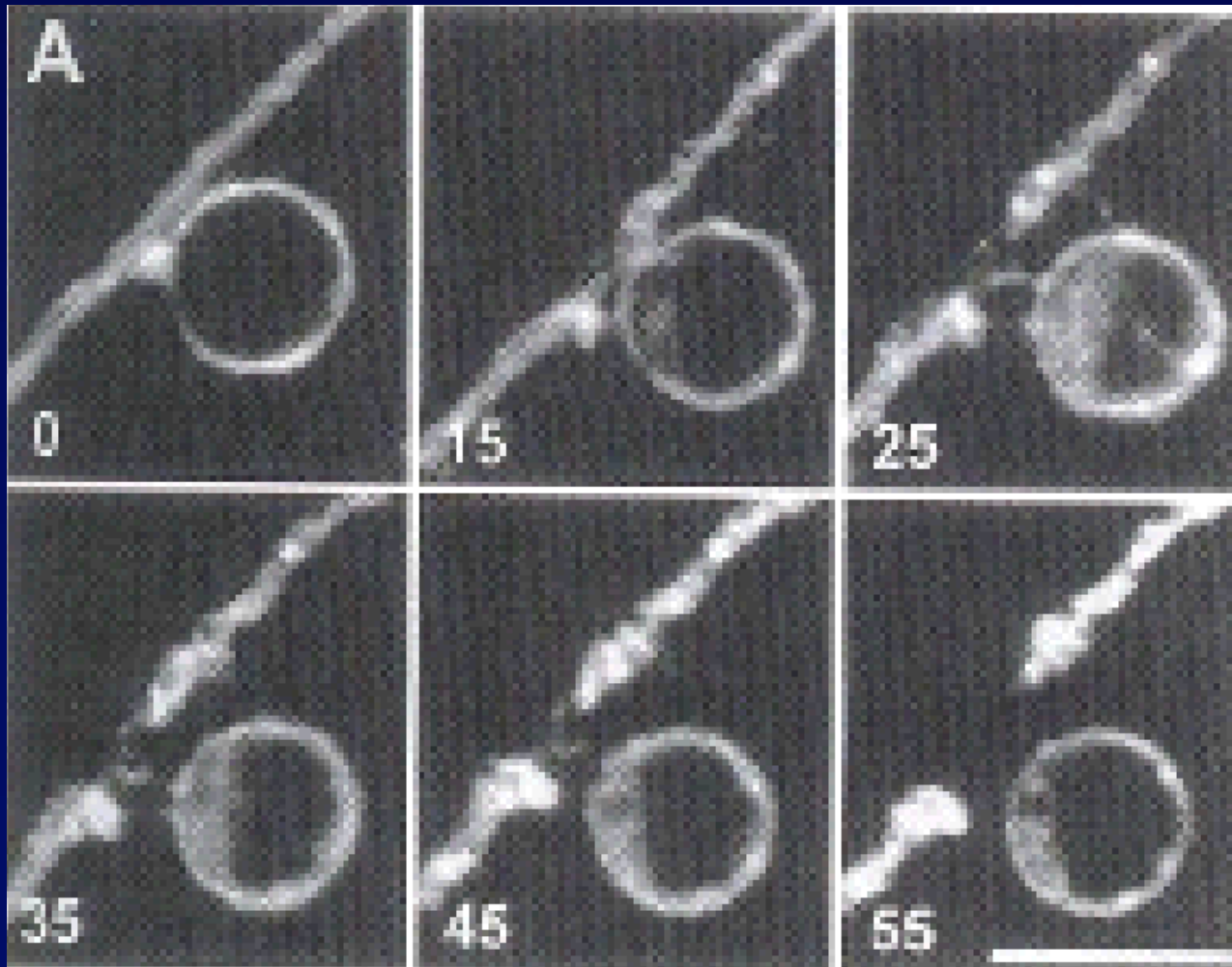
SMI-32 (non-phosphorylated neurofilament) -demyelinated axons and swellings

Macrophage and microglial association with axonal loss

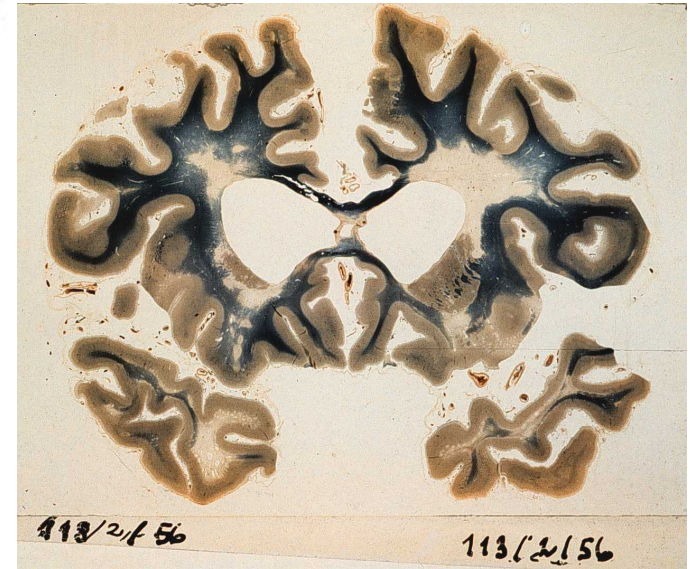
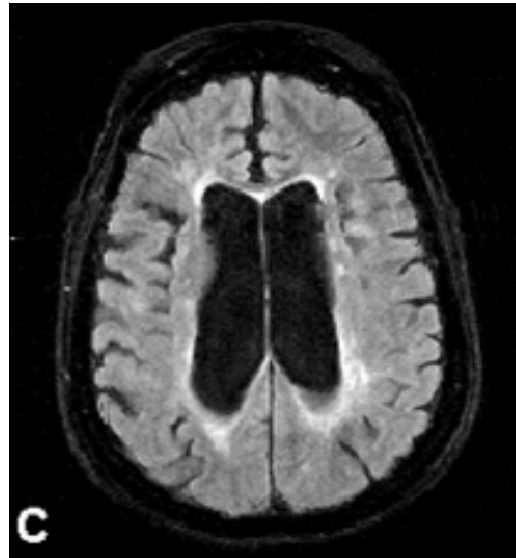
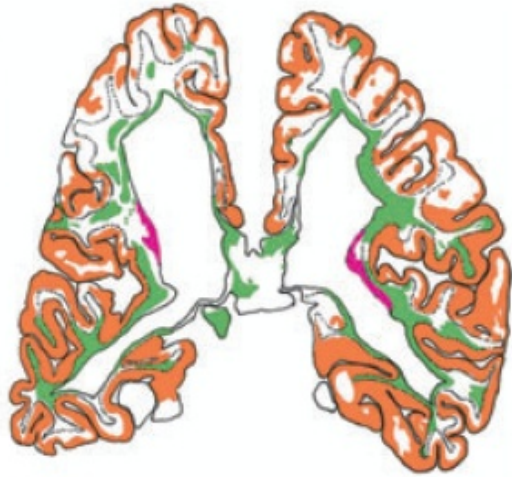
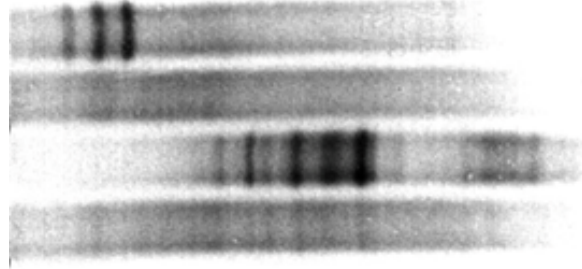
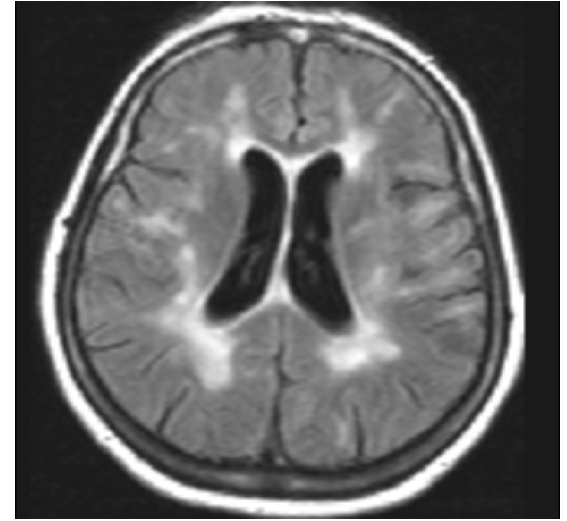
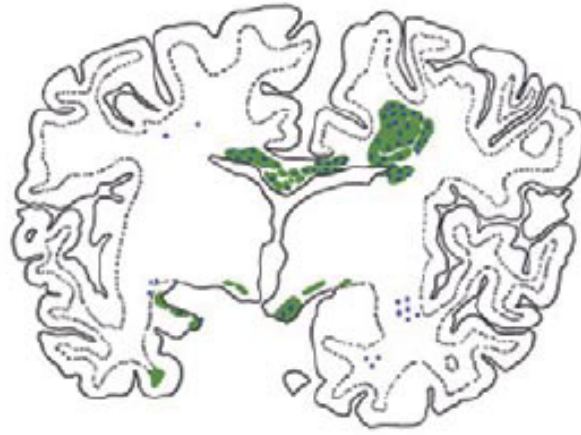
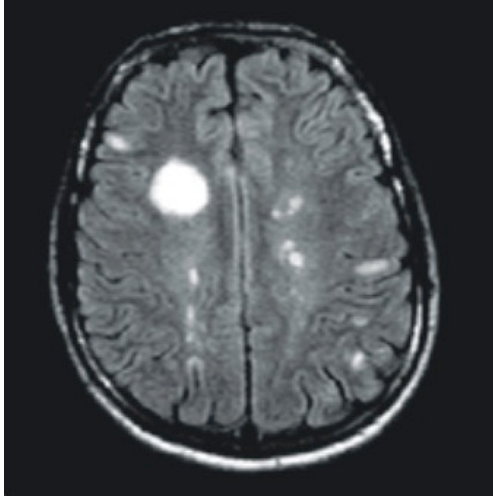

(D) Macrophages (Ferritin positive) and (E) Microglia (Ferritin positive) surround and engulf terminal ovoids (large arrow) but no consistent association with non-transected axons (small arrow). Axons stained with SMI-32 for nonphosphorylated neurofilaments

Transsekce demyelinizovaného axonu, který exprimuje MHC I, CD8+ lymfocytom pomocí perforinů

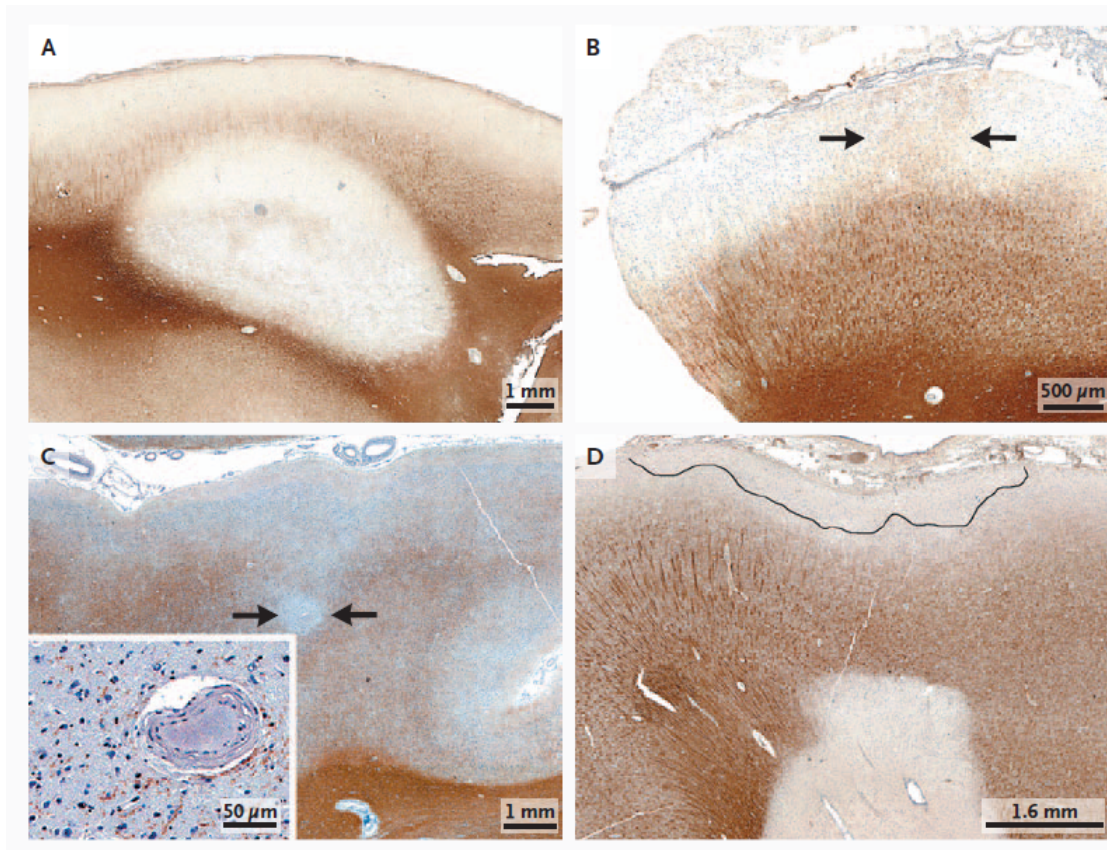
Wekerle et al. (2000)

Postižena není jen bílá hmota: Kortikální léze

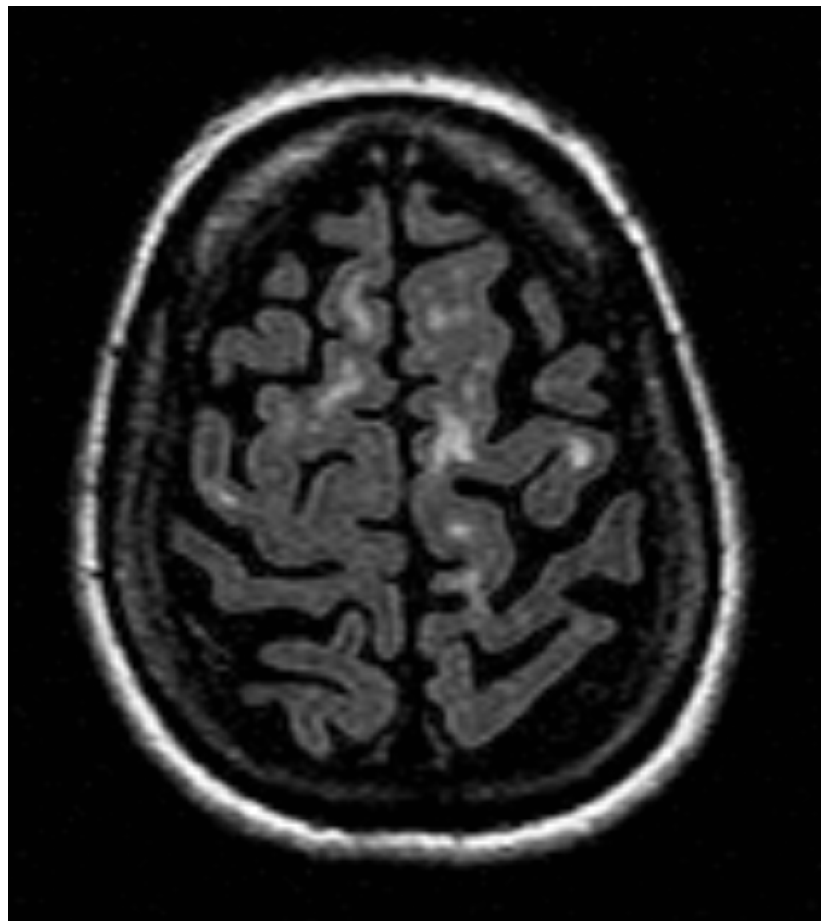
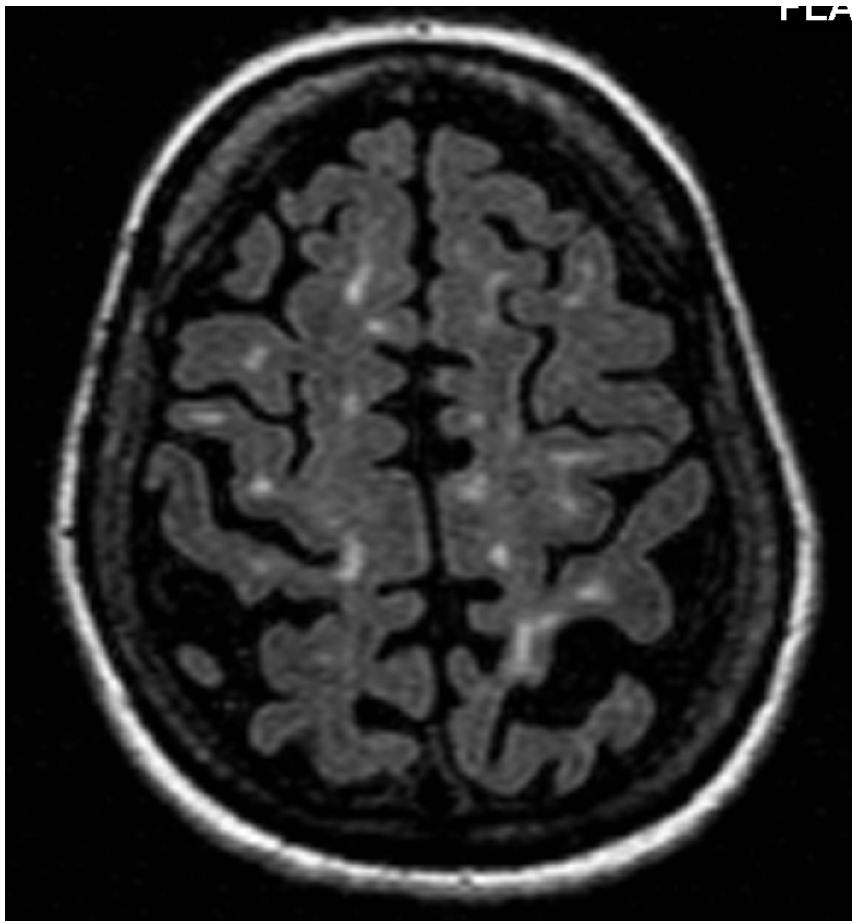
82% kortikálních lézí mělo CD3+ T-bb. infiltráty, 41% s makrofágy asociovanou demyelinizací

meningeální infiltrace byla spojena s přilehlou kortikální lézí
všude tam, kde byl dostatek materiálu (mening)

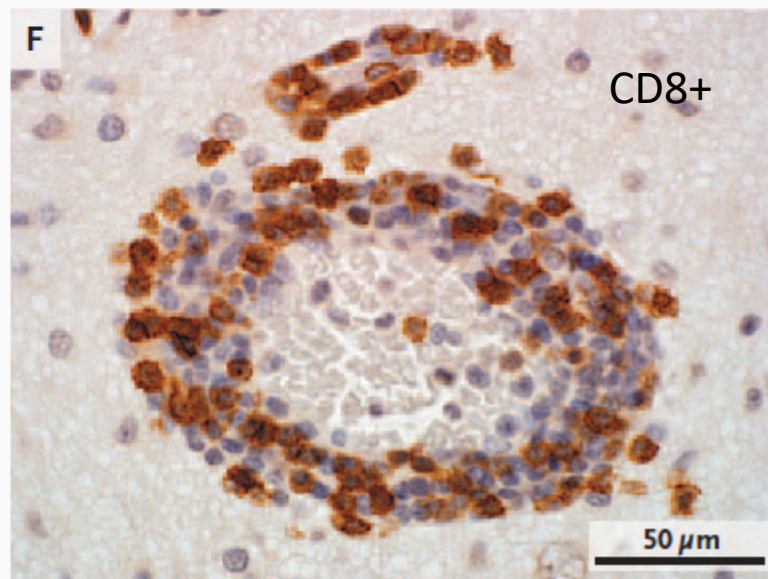
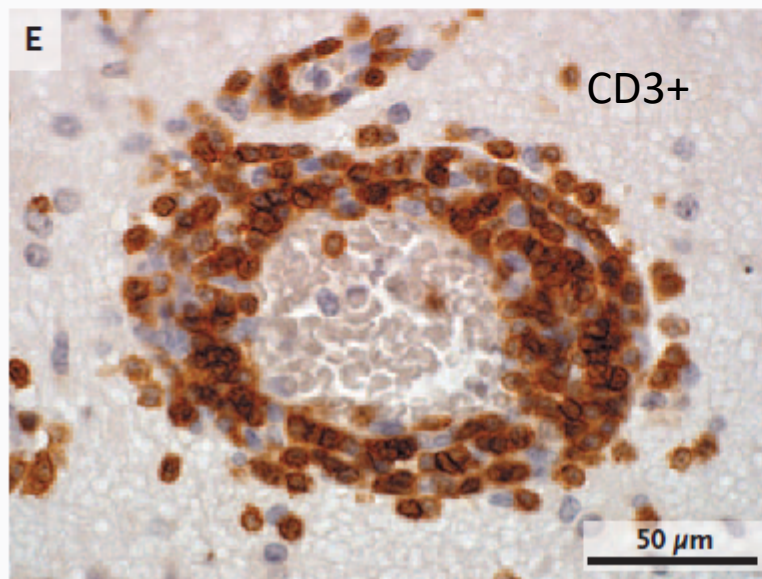
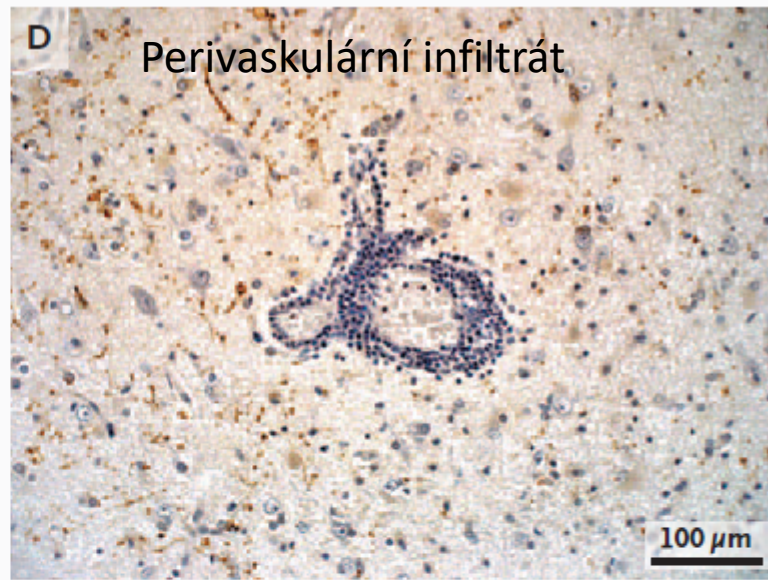
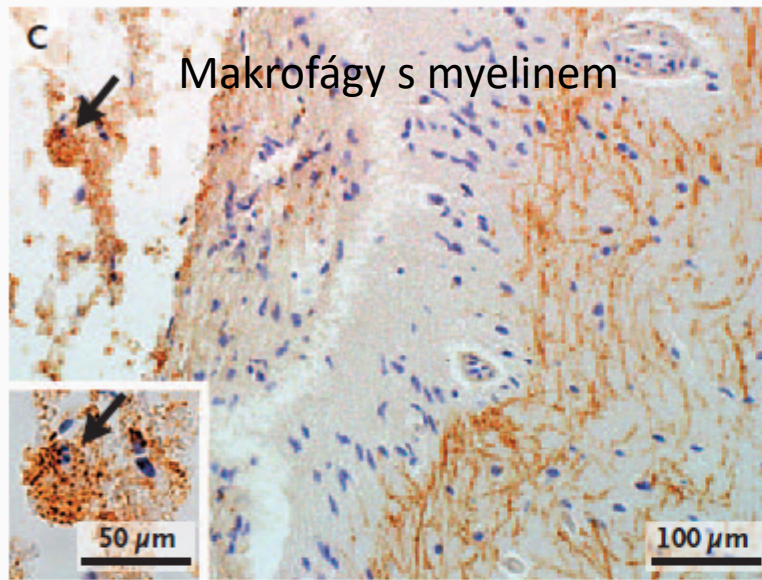

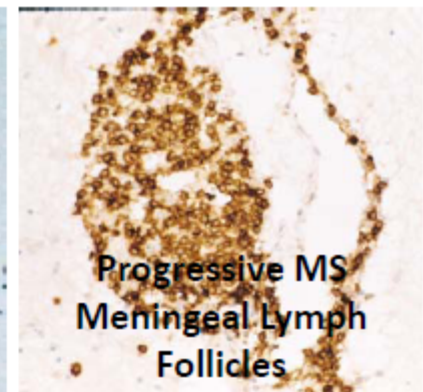
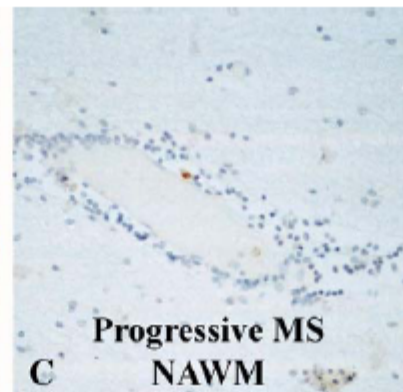
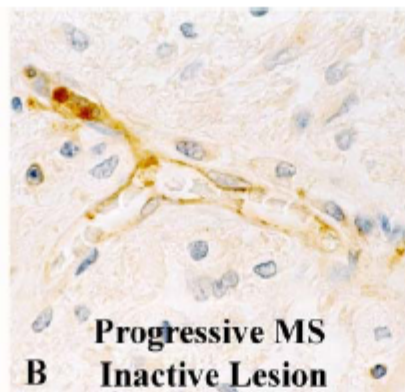
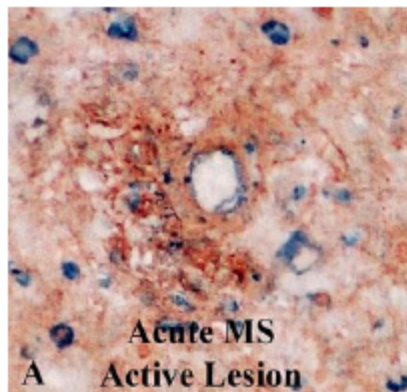
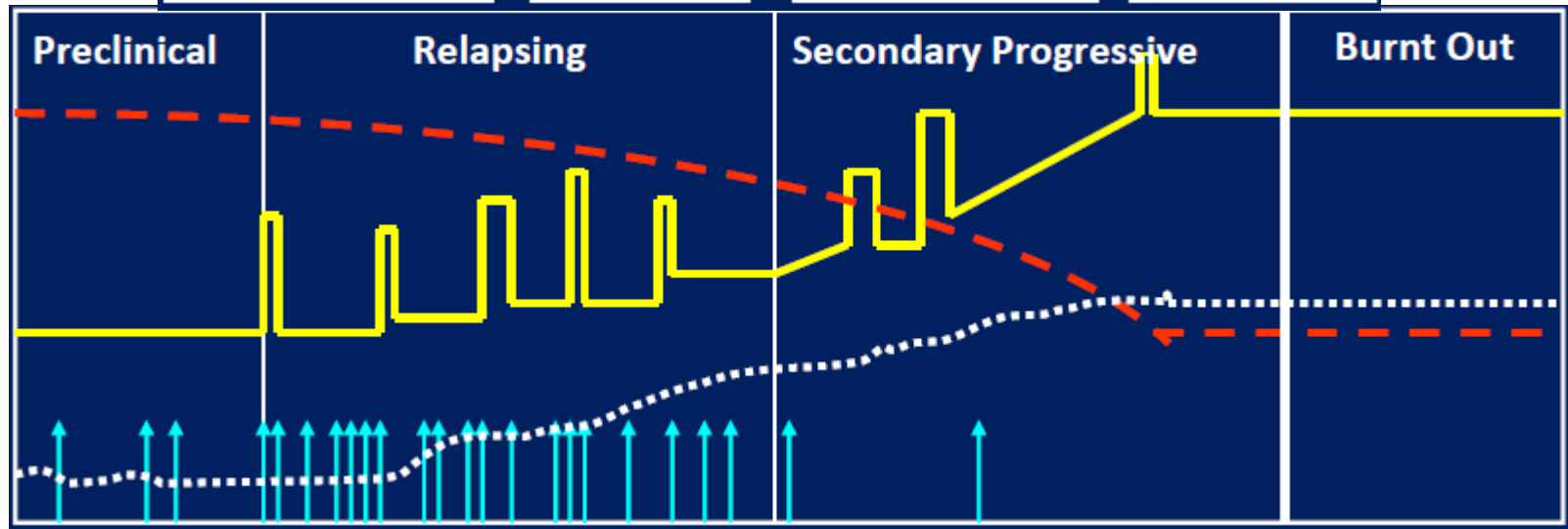
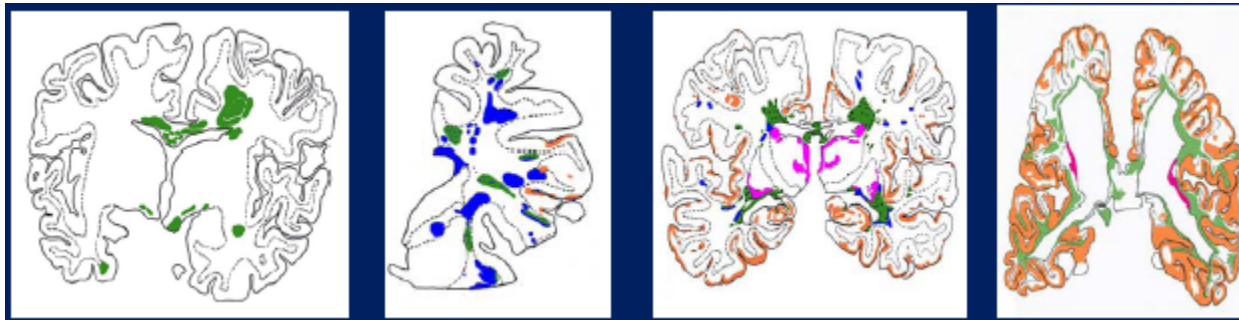
FLAIR

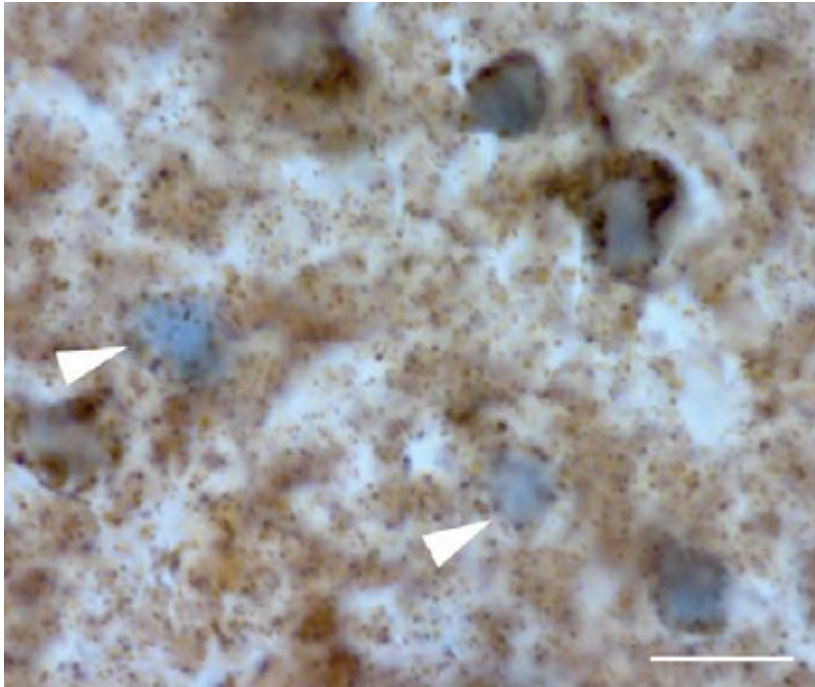
Kortikální léze

Patologie RS se mění v čase

Metabolismus neuronů v progresivní fázi RS

respiračně deficientní neurony – nejsou vázány na léze, maximum v neuronální vrstvě VI (až 66% zkoumaných neuronů u RSjevilo heteroplasmii

versus 16 kontrol vyššího věku)

četné delece mtDNA, klonální expanze (chybí komplex IV, I, V)

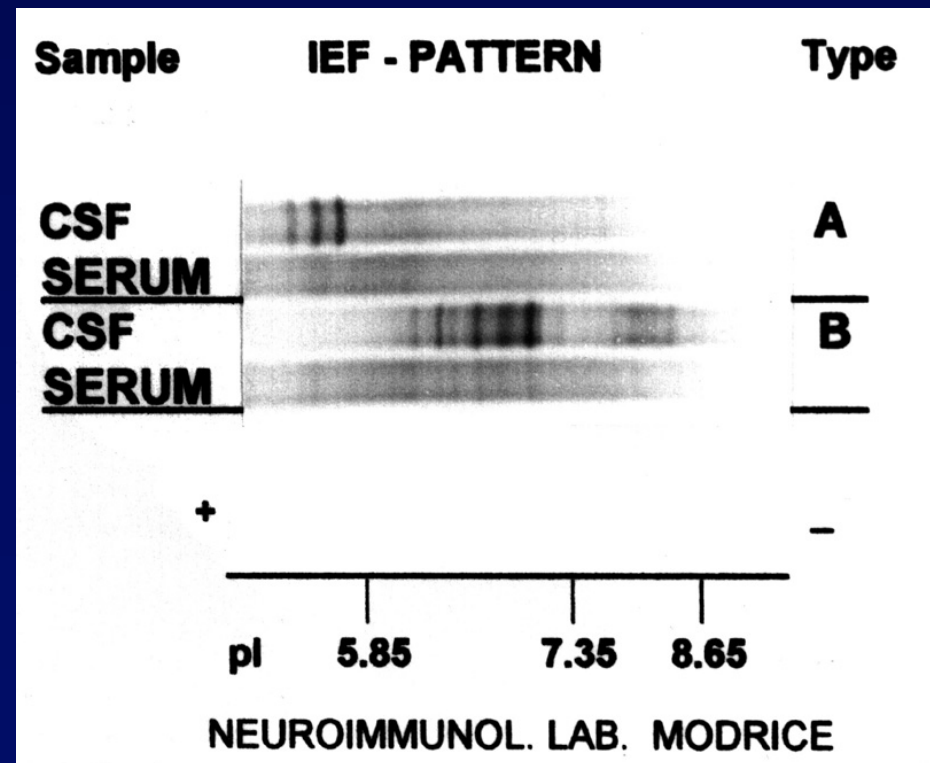
u remyelinizovaných axonů se množství normální mtDNA zvyšuje

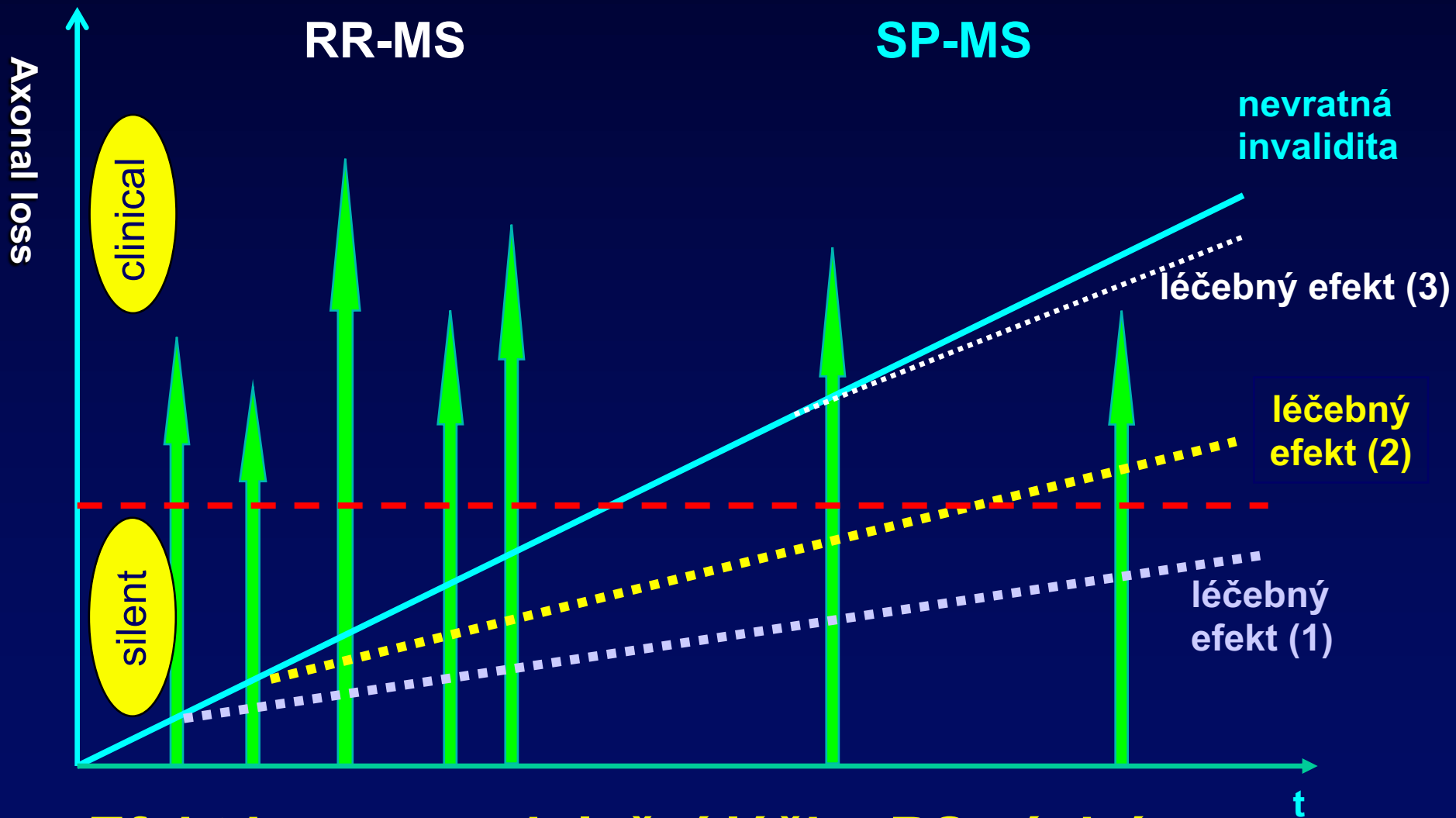
„Once respiratory-deficient due to clonally-expanded mtDNA deletions, the defect is likely to be irreversible and unresponsive to immunomodulatory therapy.“

Význam vyšetření mozkomíšního moku (analýza - použití isoelektrické fokusace)

- přítomnost oligoklonálních IgG pásů (OCB) odlišných od pásů v séru
- přítomnost zvýšeného IgG indexu
- lymfocytární pleiocytosa $<50/\text{mm}^3$
- přítomnost plasmocytů

Lze použít jako průkaz
Diseminace lézí v čase,
podporuje průkaz výskytu
zánětlivých lézí

Efekt imunomodulační léčby RS závisí na včasnosti zahájení

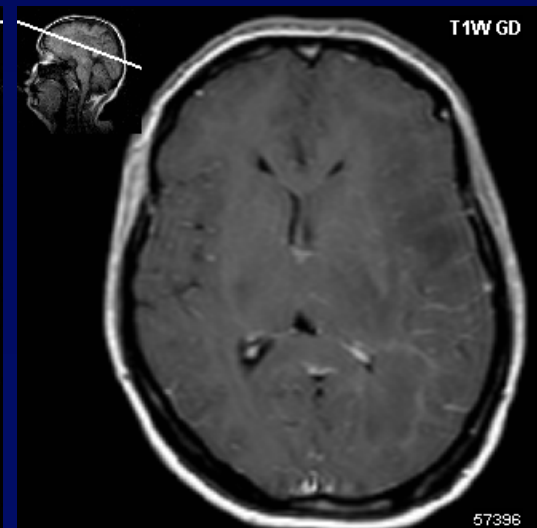
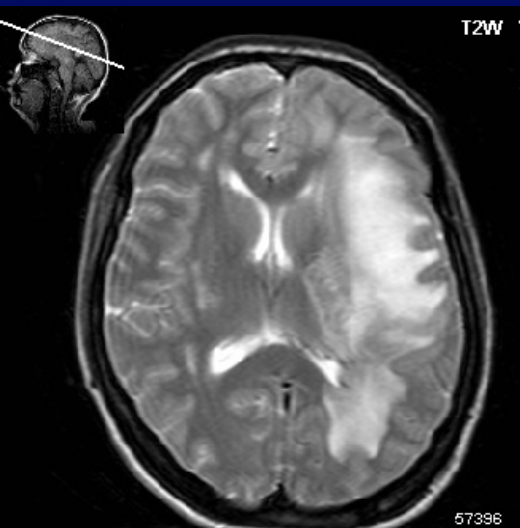
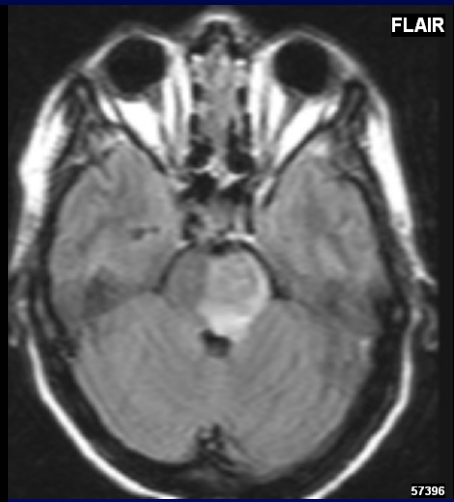
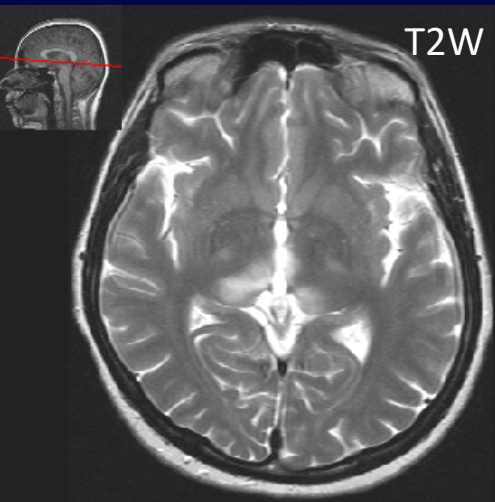
Idiopatické non MS záněty CNS

- ADEM
- NMO (M. Devic)

ADEM

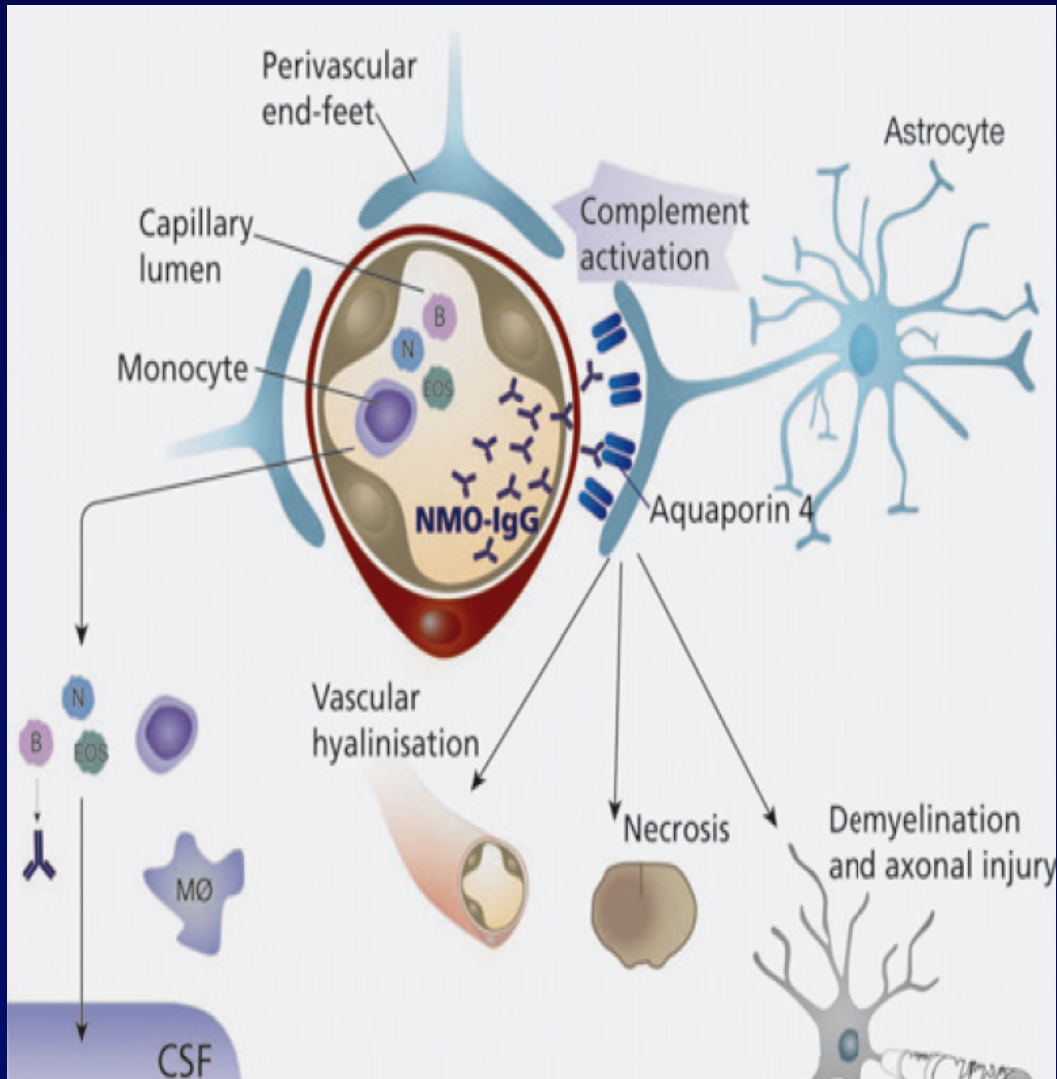
- Vzácné monofázické onemocnění, častěji děti
- Akutní průběh, multifokální, polysymptomatický začátek
- Často po infekci či očkování
- Projevy encefalopatie
- MR - atypická ložiska (hluboká šedá hmota, kortex)
- Likvor- pleocytóza bez OCB
- Rekurentní formy nový relaps > 3 měsících

ADEM

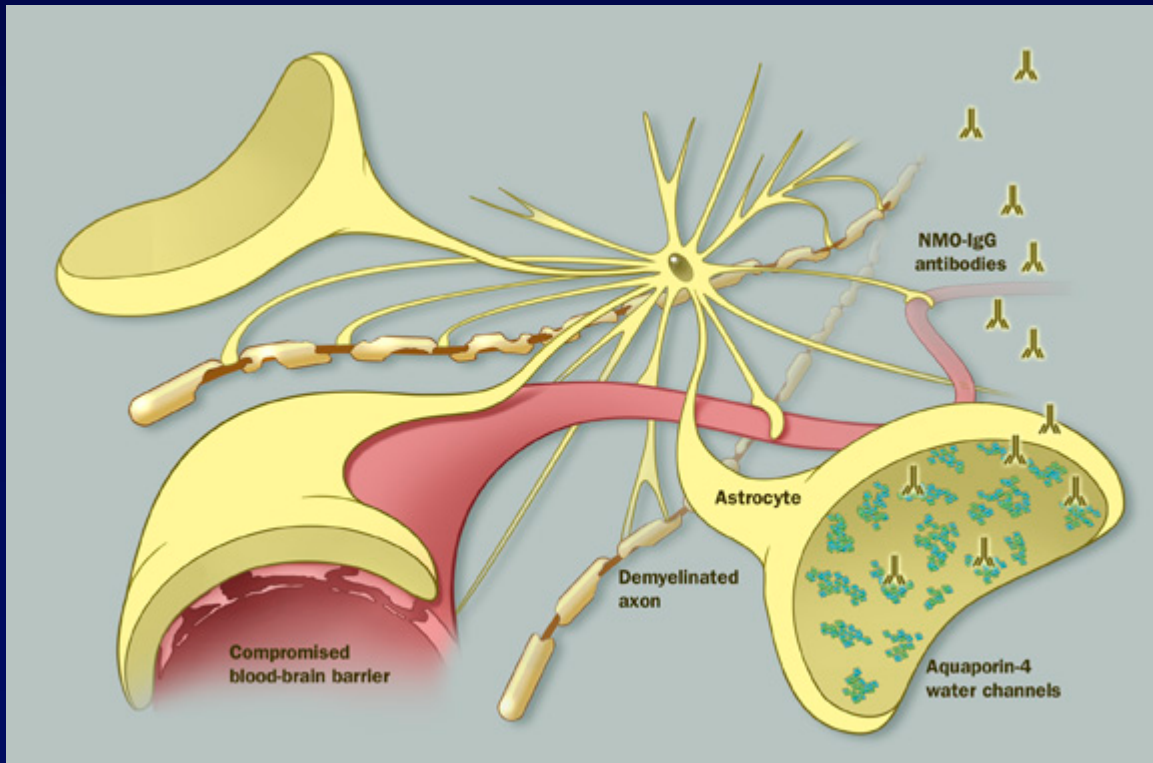
Neuromyelitis optica, M. Devic

1,5 % demyelinizací

hlavní výskyt: Asie,
J Am

v ČR přes 50 pacientů

poškození výběžků astrocytů protilátkami proti vodnímu kanálu aquaporinu 4 přispívá k destrukci myelinu a zhoršení funkce HEB

Diagnostická kritéria 2006

Major:

- Neuritida zrakového nervu
- Akutní myelitida

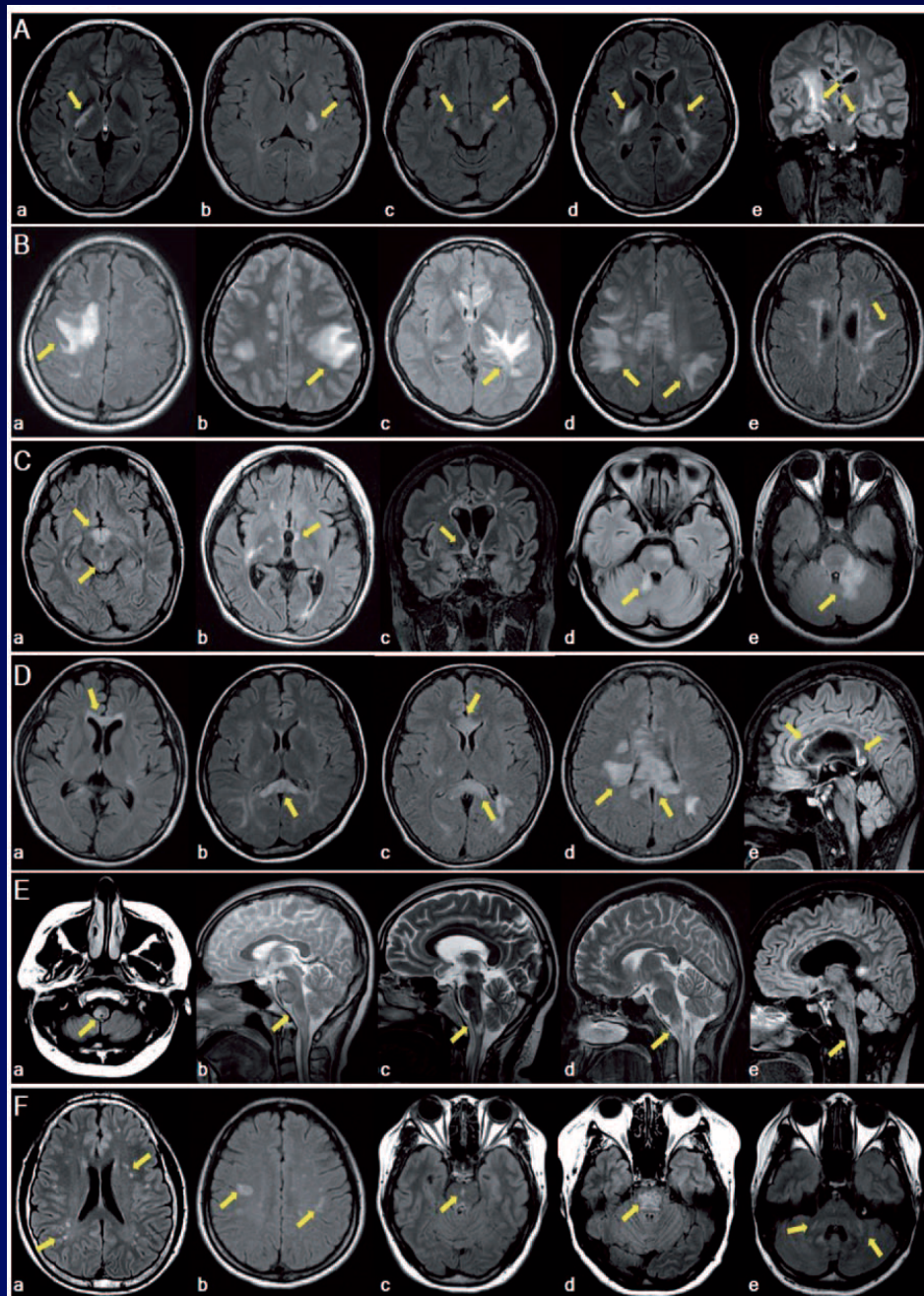
Minor: (alespoň 2 ze 3)

- MR léze v oblasti míchy přesahující 3 míšní segmenty
- MR mozku nesplňující dg kritéria pro RS
- Pozitivita protilátek NMO-IgG/ AQP4 v krvi

Diagnostická kritéria 2015

Definují NMO spectrum disorders (NMO SD)

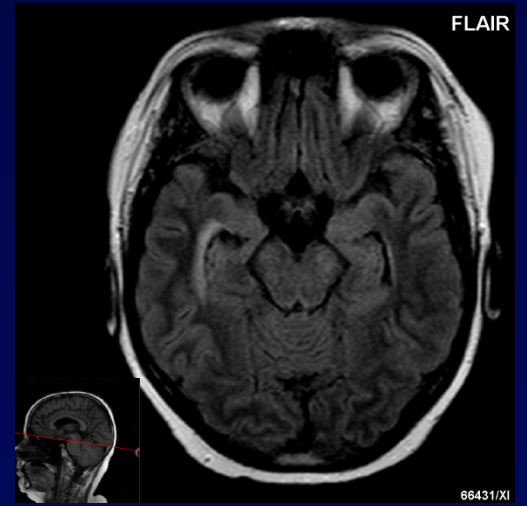
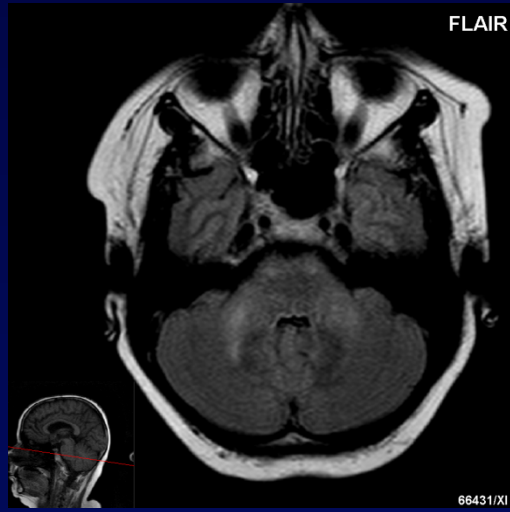
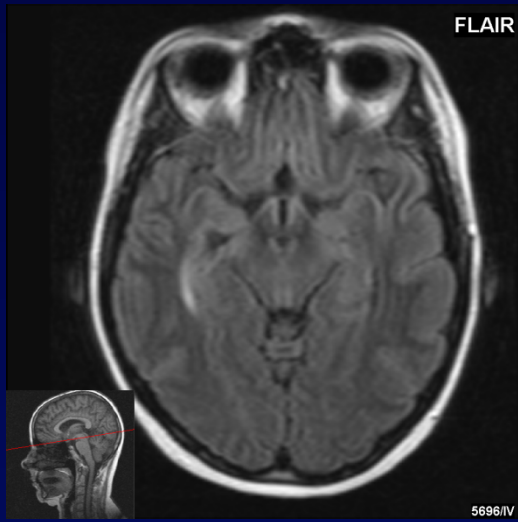
Urychlují diagnostiku a umožňují efektivní léčbu (invalidita zde vzniká v důsledku těžkých atak)

Mozkové léze u NMO

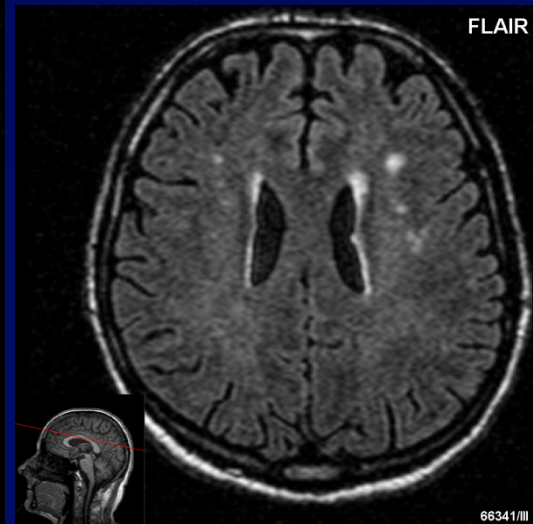
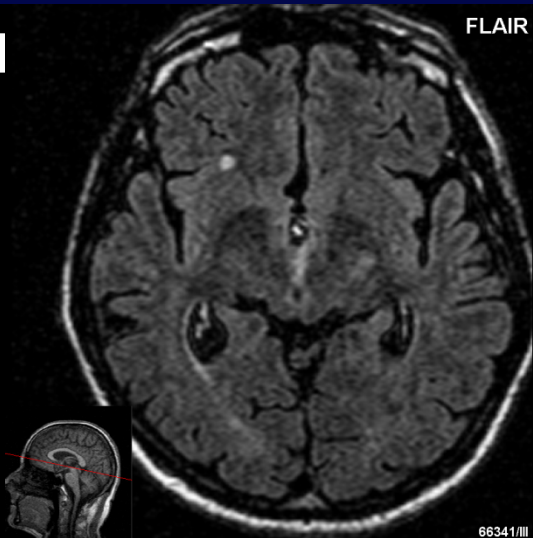
- 79 % během 6 let follow-up
- 31 % již na začátku
- Lokalizace
  - korticospinální dráha
  - hemisféry
  - kolem 3. a 4. komory
  - atypicky kolem postranních komor
  - prodloužená mícha
- NMO nemá kortikální léze

Kim W, Multiple Sclerosis, 2010
 Sinnecker, Neurology, 2012

7

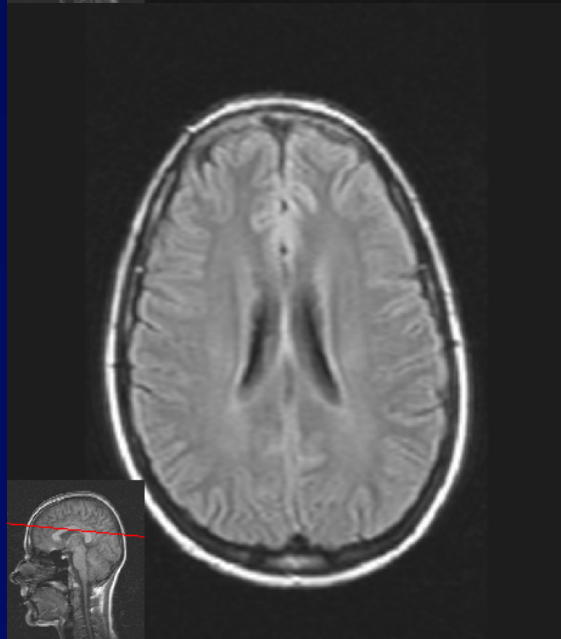
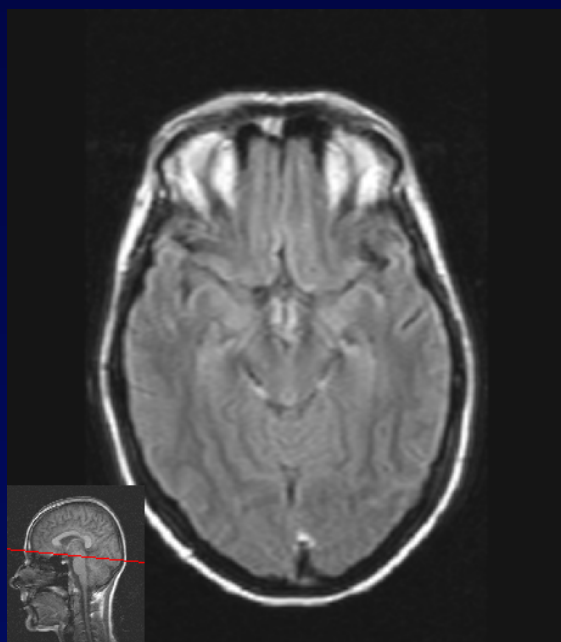
Kazuistika

- Žena, nar. 1969, indoevropského původu
- OA negat.
- 1. obtíže 1990 – lehká spastická parapareza DK s regresí, recidiva obtíží 1993 přechodná parapareza DK

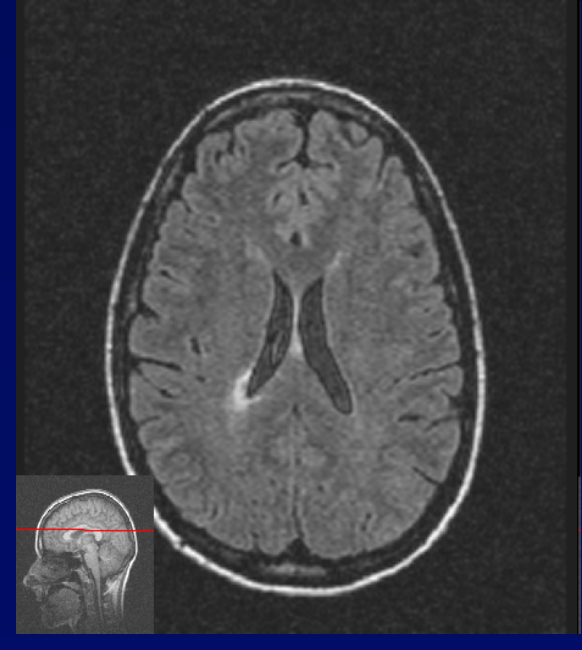
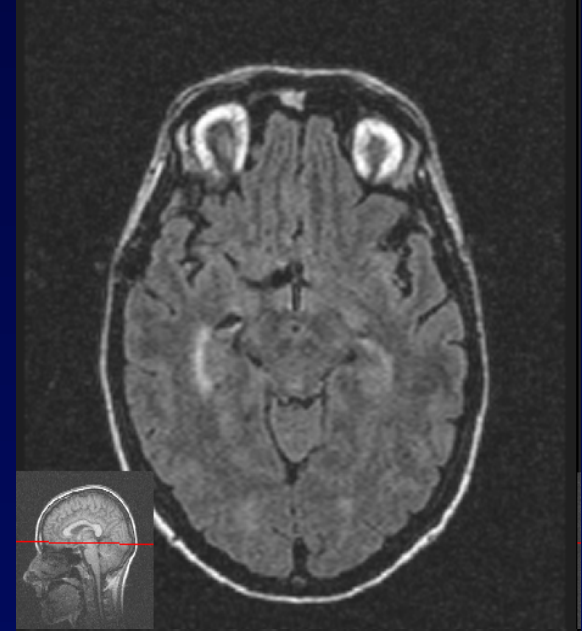

Žena
nar. 1969,

2003
optická
neuritida

9/03

11/06

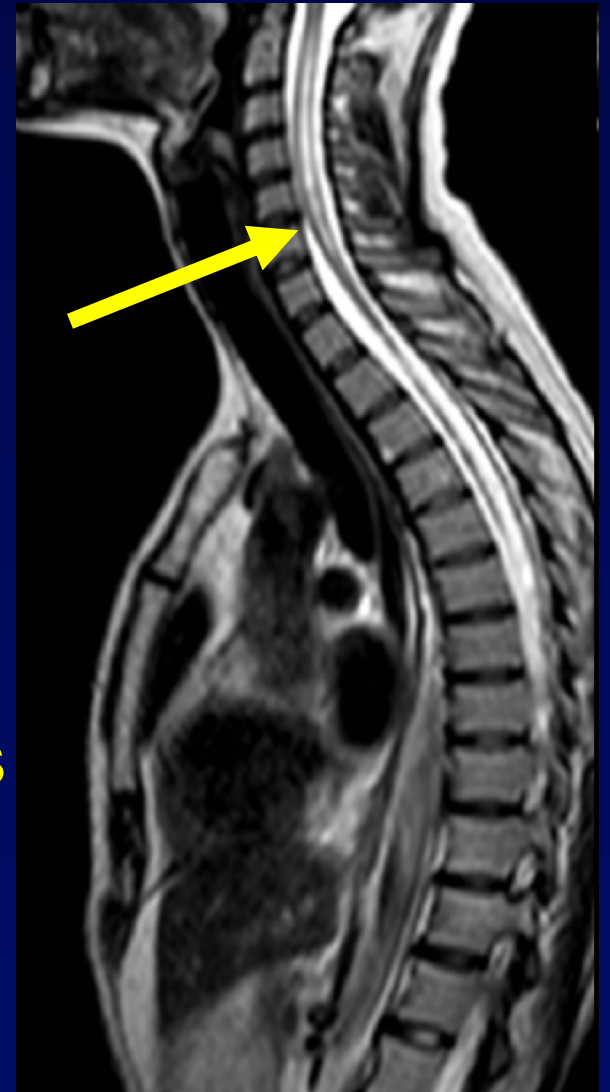
Pomocná vyšetření

- Likvor – opak. normální nález , IEF negat.
- MR mozku a míchy normální
- Progrese klinického stavu, jasné známky centrálního postižení

9/2007

12/2007
pozitivní
NMO IgG/
anti AQP 4 Abs

3/2008

Další autoimunity

- Vasculitis (zřídka primární CNS angiitis)
- SLE
- Antifosfolipidový syndrom
- Behçetova choroba

Red flags:

Kůže: rash, livedo reticularis, vředy

Spontánní aborty

Thrombózy

Postižení ledvin

Atypická MRI

Další autoimunity

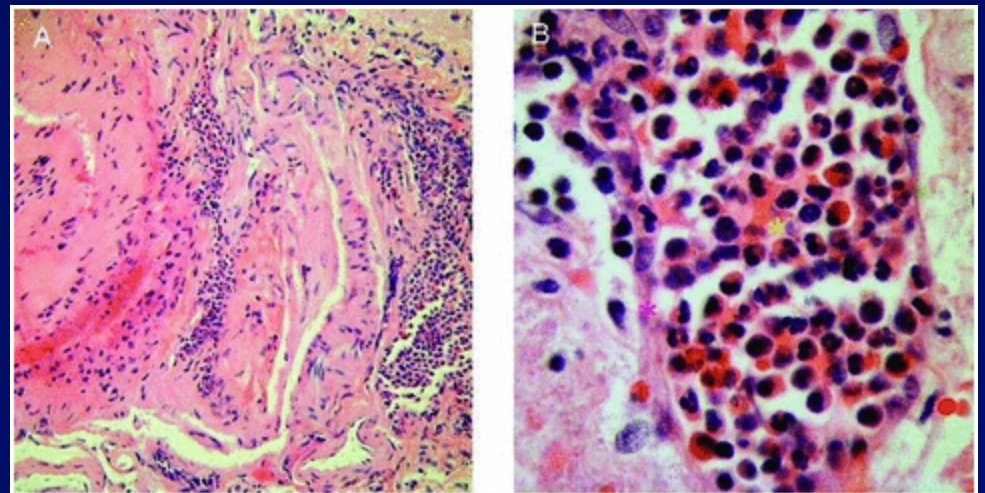
- Vasculitis (zřídka primární CNS angiitis)

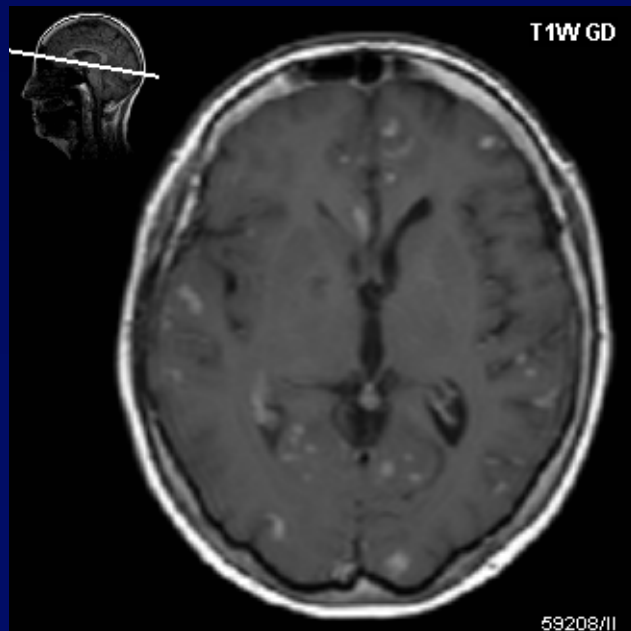
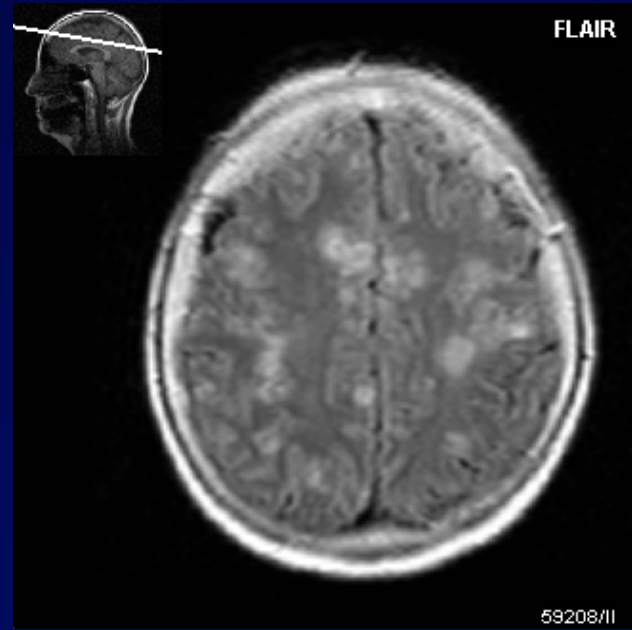
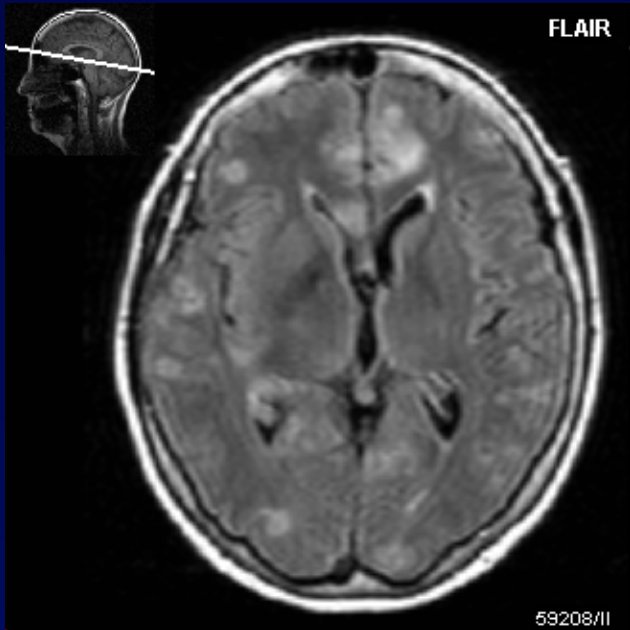
fokální neurologické symptomy

bolest hlavy

změny ve vnímání, myšlení nebo chování

Diagnostická vyšetření: MRI, AG, biopsie

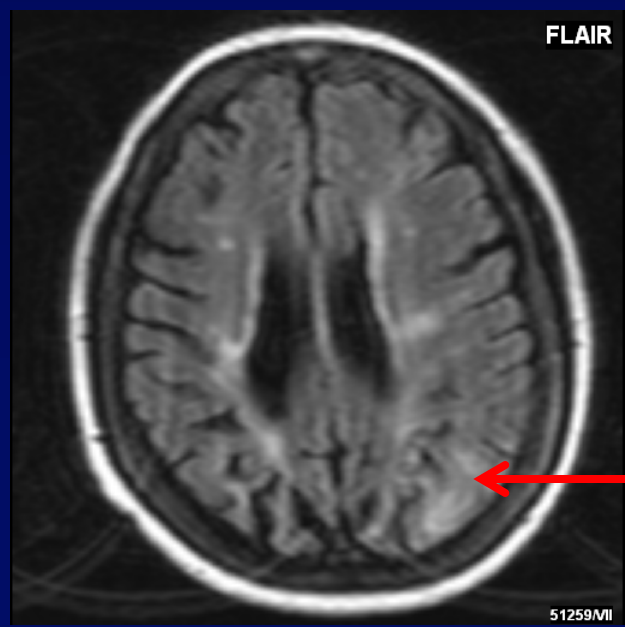
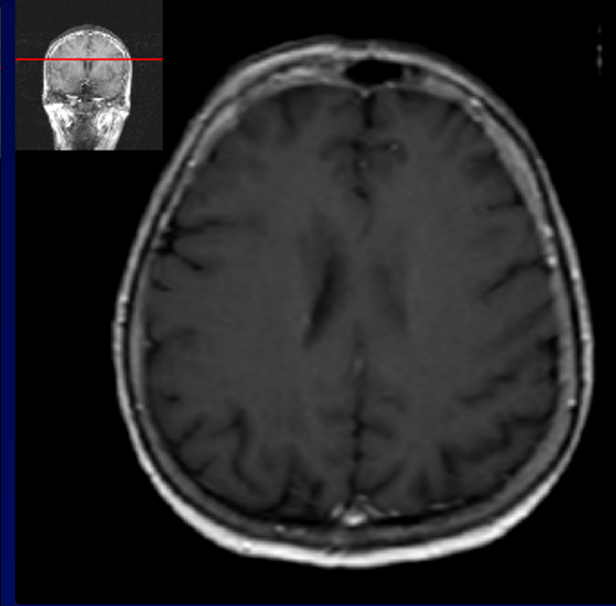
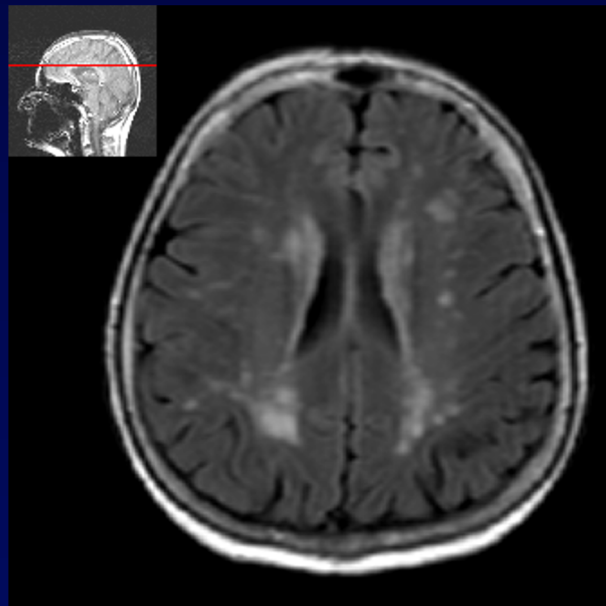

Další autoimunity

SLE = multisystémové autoimunitní postižení pojiva

- **mentální změny** mohou být sekundární při difusní cerebritidě
- fokální kortikální dysfunkce je výsledkem tromboembolické příhody (**stroke** u 5-10%)
- **epileptické záchvaty** se objeví u 14-25% pacientů se SLE oproti 0.5-1% běžné populace
- postižení mozkových nervů (obrna n. III, kraniální neuropatie, optická neuritida)
- periferní neuropatie (18%)
- ostatní: parkinsonismus, myoklonus

SLE

klínovitá vaskulární léze

KDY ZVAŽUJEME SLE

Neurologické syndromy se často vyskytují už na začátku a SLE by měl být zvažován u těchto pacientů :

- Mladý člověk s prvním výskytem stavu zmatenosti, psychiatrickou symptomatologií, mrtvicí či parkinsonismem
- Pacient s multifokálním procesem postihujícím CNS, zvláště pokud je postižen CNS (např. pacient s dosavadní dg. roztroušené sklerózy) i periferní nervový systém (PNS)
- Pacient s kraniální neuropatií
- Pacient s nekompresivní myelopatií
- Pacient s choreou, nevysvětlenou ataxií, myopatií nebo polyneuropatií

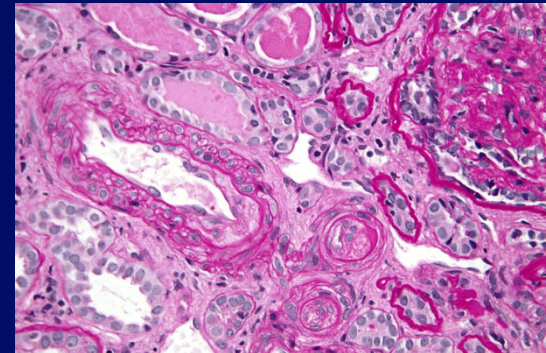
Další autoimunity

- Antifosfolipidový syndrom = autoimunitní hyperkoagulační stav způsobený antifosfolipidovými protilátkami (APS)

APS vyvolává :

- **ucpání cév** u arterií i vén
- **komplikace těhotenství** (potrat, narození mrtvého dítěte, předčasný porod, preeklampsii)

pokročilá trombotická mikroangiopatie

APS

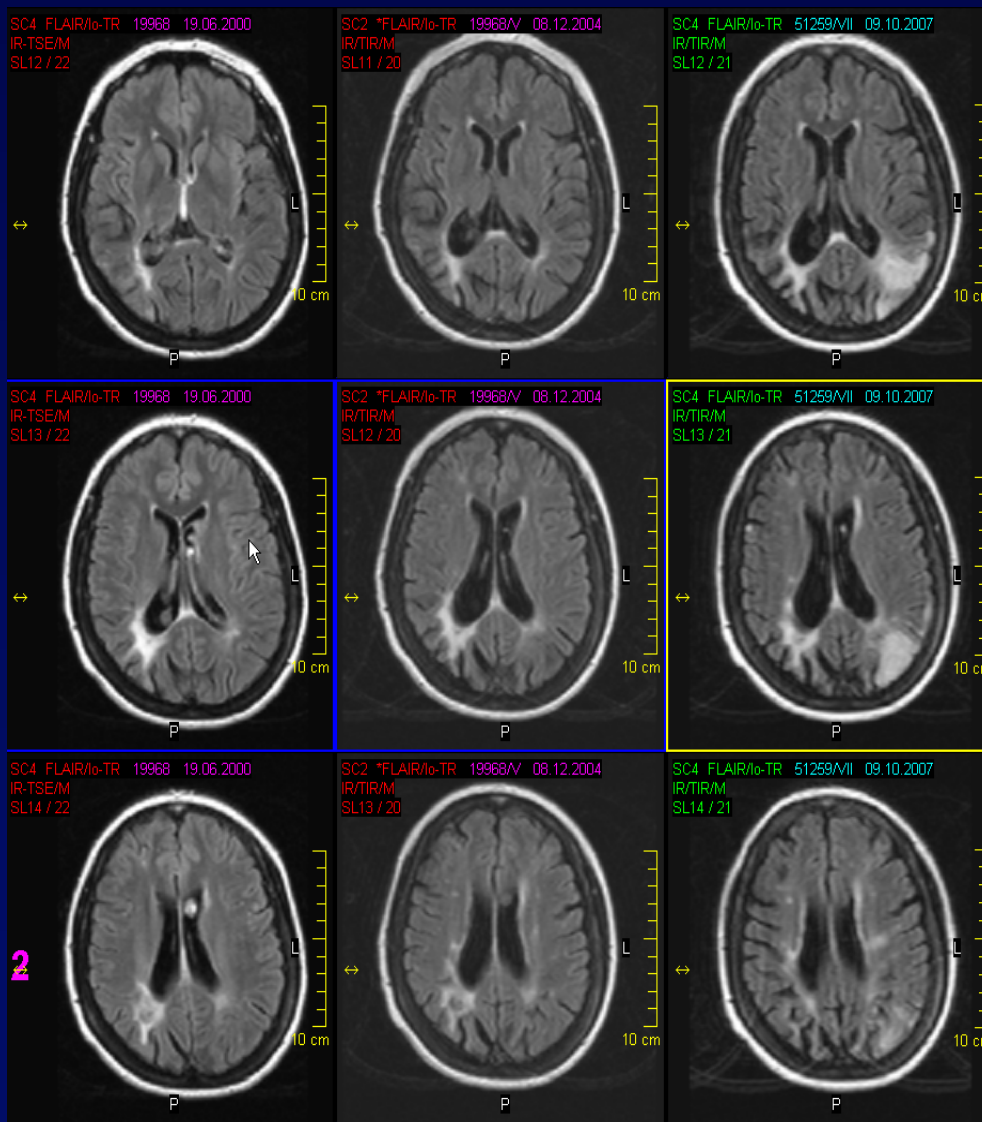
Žena,
1953

poč. 1990
cephalea

6/03

12/04

10/07

Další autoimunity

Behçetova choroba = imunitně zprostředkovaná
vasculitis malých cév

uveitis, optická neuropatie - atrofie papily optického nervu –
nejčastější příčina postižení zraku

slizniční vředy (orální, genitální),
orgánové postižení

recurentní aseptická meningitis, vasculární trombsis such as dural
sinus thrombosis, organic brain syndrome (confusion, seizures,
memory loss)

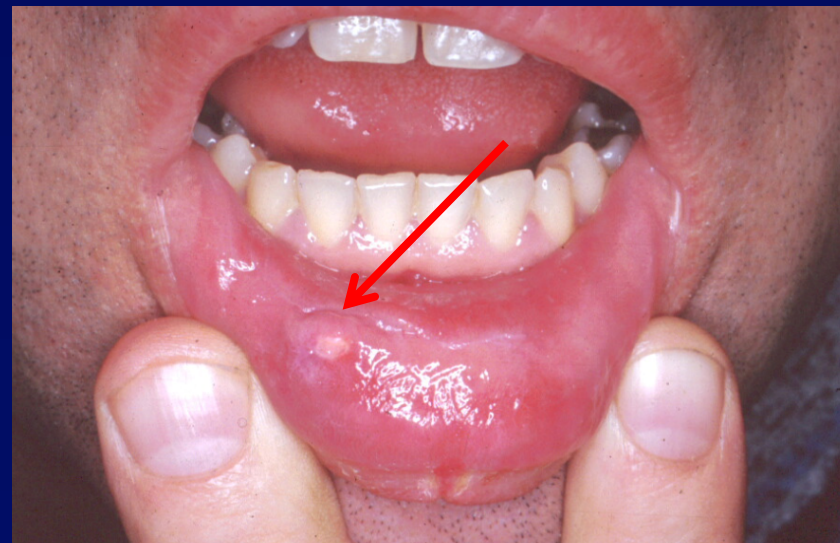
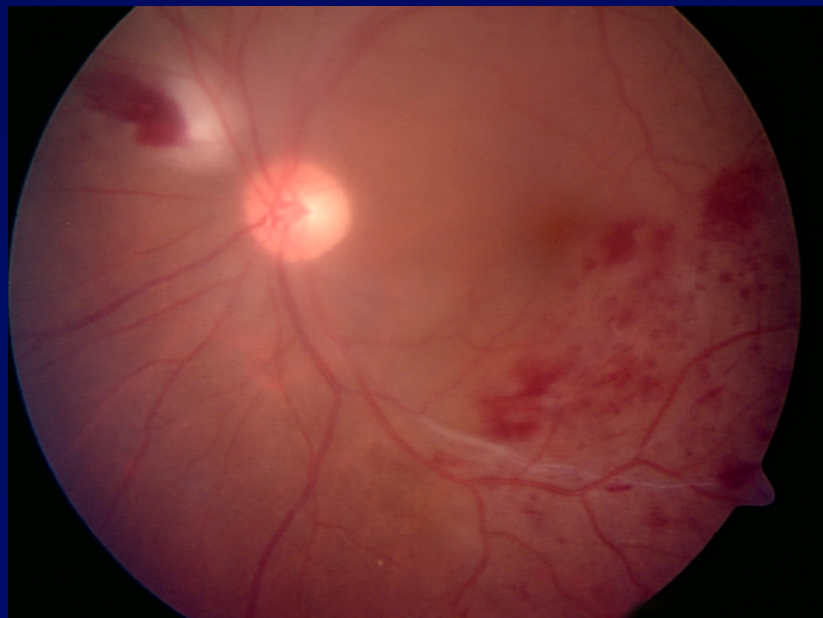

okluzivní vasculitis

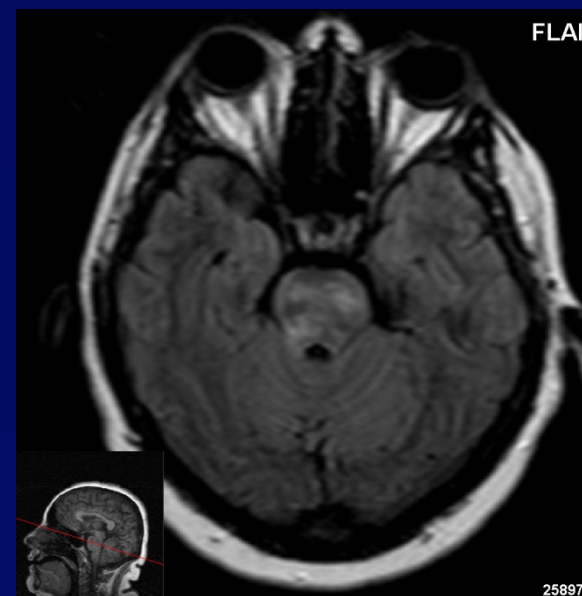
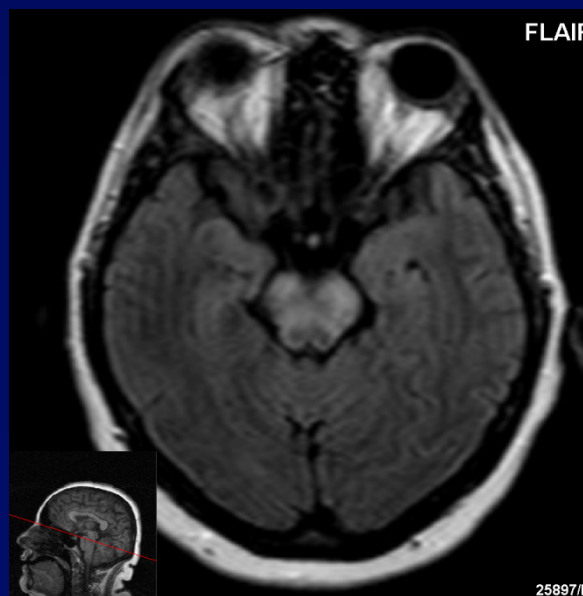
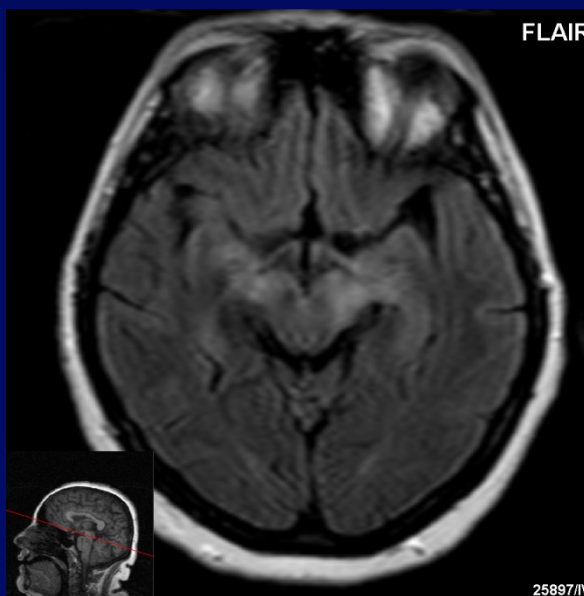
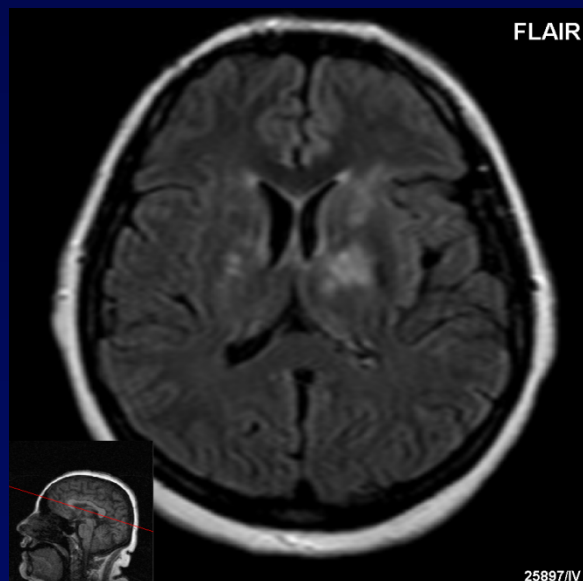
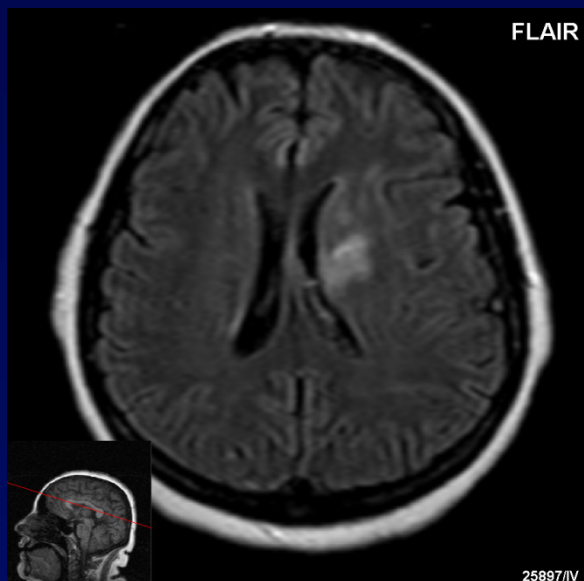

atrofie, vyhaslá vasculitis

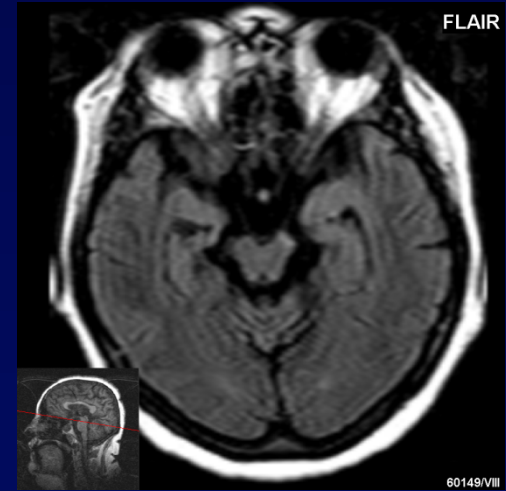
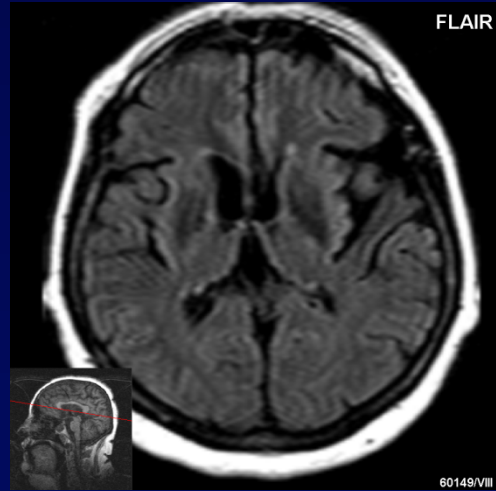
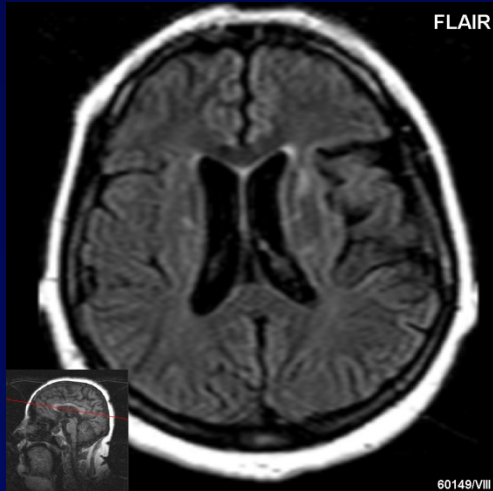

aftózní vřed

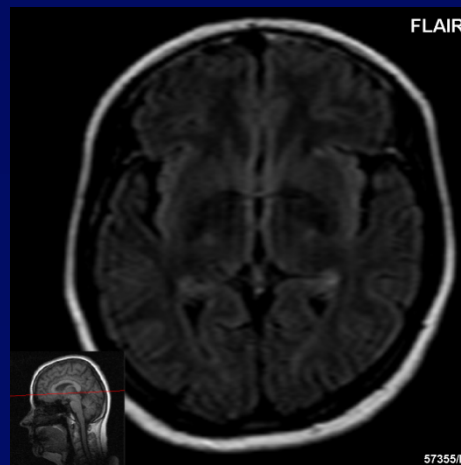
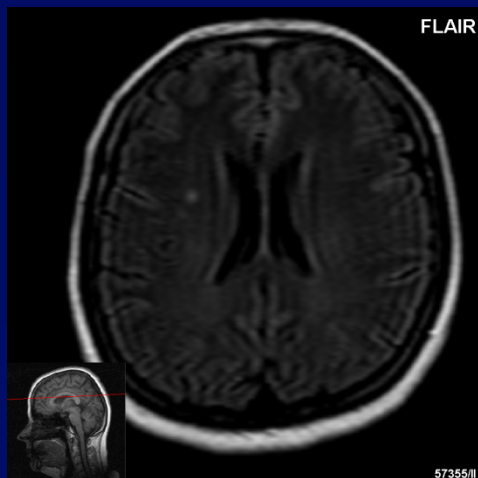
Behçetova choroba: CSF: 2 OCBs, diff. rozpočet buněk CSF:
54% lymfocytů, 30% monocytů, 13% neutrofilů, 3% plazmatických bb.

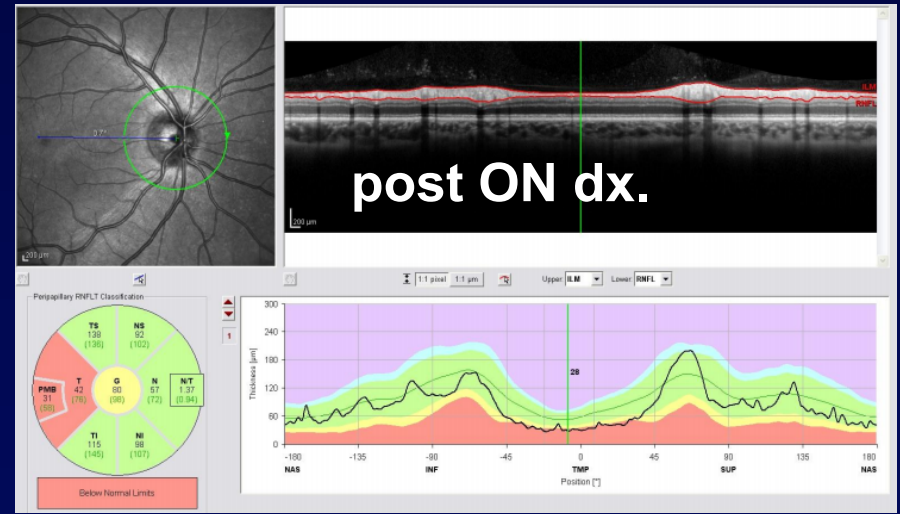
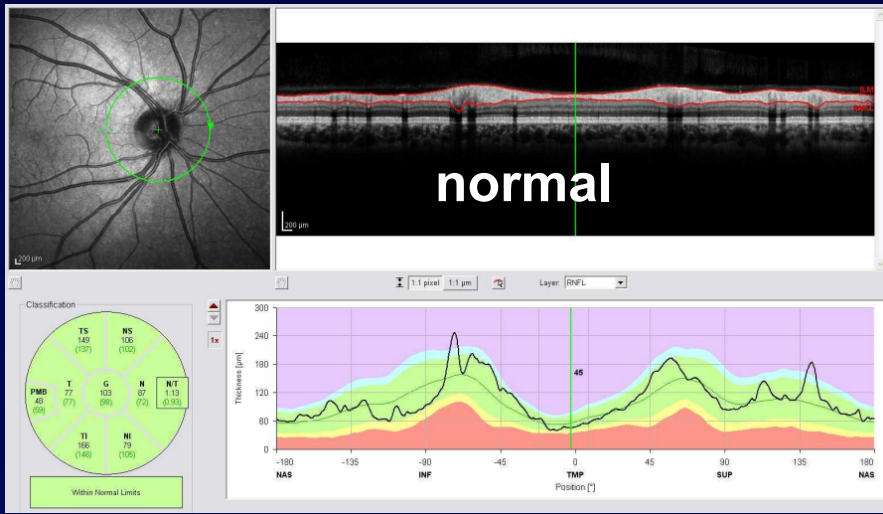

Behçetova choroba – po 8 letech, léčba steroidy, CyA, cyclofosfamid

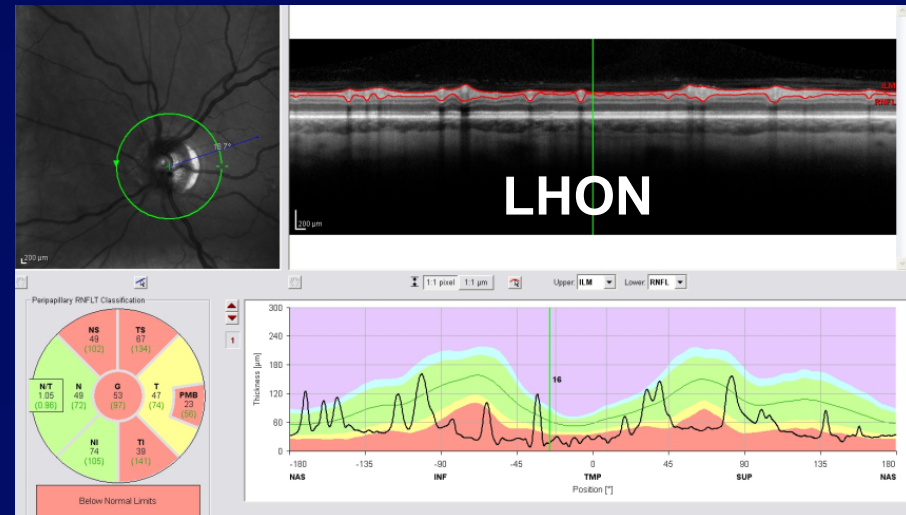
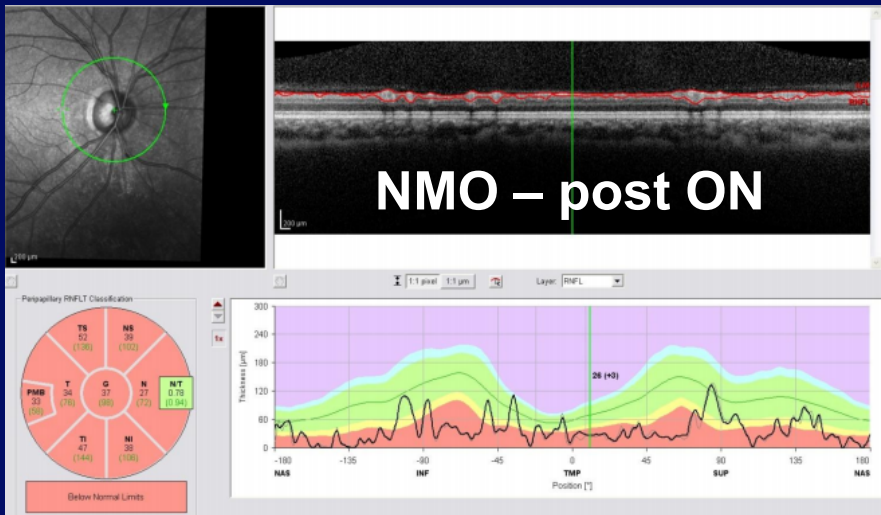

Neurologický nález může být normální i přes uveitis, vředy, hypertenzi, trombózu, renální selhání a MRI

Kdy nám pomůže k dif. dg. optická koherentní tomografie?

Protilátky proti povrchovým neuronálním strukturám - CNS syndromy

Limbecká encefalitida

Cerebellární ataxie – CASPR2-Abs (x paraneoplastická cerebell. degenerace: mGluR1, ...anti-GAD, anti-gliadin, postinfekční...)

NMDAR-Ab encefalitida (děti a mladé ženy)

Morvanův syndrom - insomnie, psychiatrické syndromy, porucha paměti, zmatenost, fascikulace, křeče (neuromyotonie), pocení, autonomní poruchy (MRI norm., OCB+, anti-VGKC Abs)

PERM (progres. encef. s rigiditou a myoklonem) – anti GAD-Abs, GlyR-Abs

Bez identifikovaných protilátek: stiff person syndrom (antiGAD, anti-amfifysin?), **opsoklonus-myoklonus** (+ ataxie, encefalopatie), častější paraneoplastický, antiGlyR-Abs?

Limbecká encefalitida

často neparaneoplastická

subakutní začátek, krátkodobá porucha paměti, změny chování (pacient může být přijat na psychiatrii pro akutní úzkost), temporální ep záchvaty, faciobrachiální dystonické záchvaty (mohou předcházet)

v **likvoru** variabilní stupeň zánětu

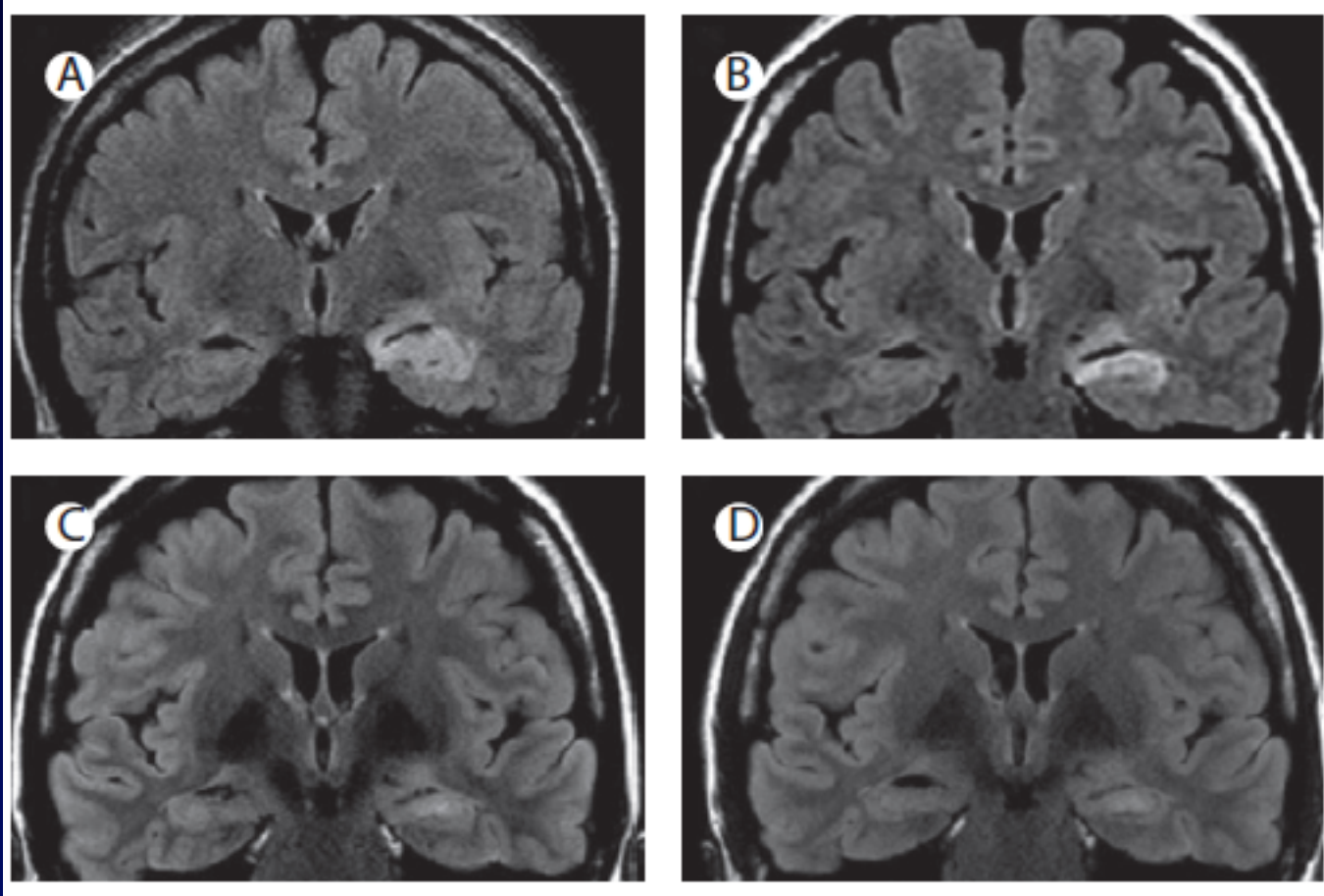
MRI: v 60% známky zánětu temporálně

protilátky : VGKC (často spíše LGI1, CASPR2)

AMPA nebo GABAB receptor, GAD

NMDAR-Ab encefalitida (50% mladých žen má ovariální teratom!)

Cerebellární ataxie – CA

LE s protilátkami proti GAD, vývoj: 3., 4., 8., 14.měsíc

Diagnostická rozvaha

typický syndrom se subakutním či akutním začátkem, známkami zánětu v CNS, vyloučením jiných příčin

vyšetření protilátek:

paraneoplastické – intenzivní onko screening, řešení tumoru (bez primární léčby paraneoplastický syndrom bez šance na zlepšení)

ostatní : onko screening

imunoterapie: kortikosteroidy

PE

IVIG

další sledování, opakování onko screeningu

Pac. PP, f, 1980

Během 2/2012 hosp. na Bulovce pro susp. herpetickou encefalitidu (pozit. PCR HSV1), na MRI obraz temp. lézí, léčena acyklovirem

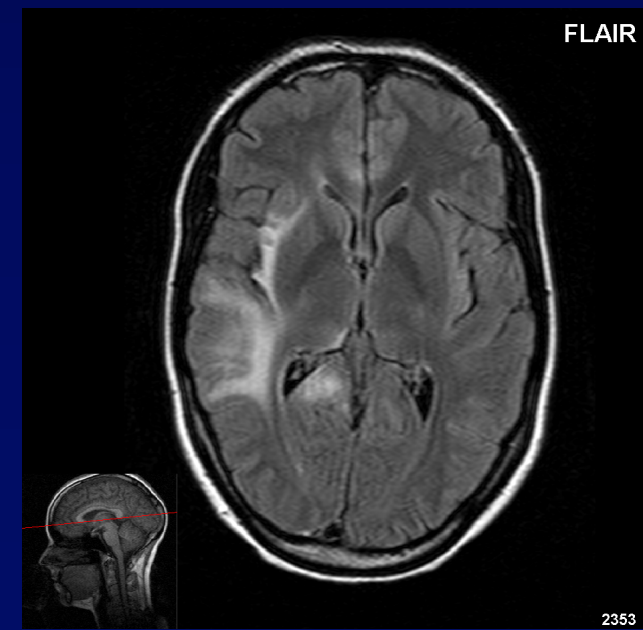
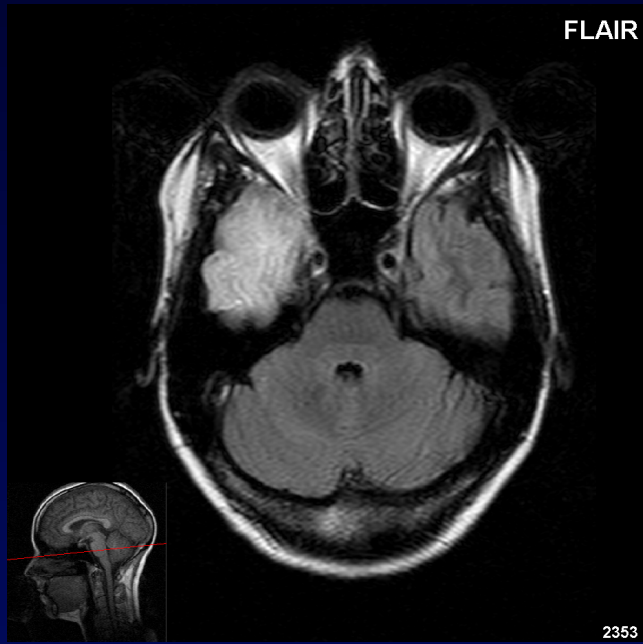
během 3/2012 nárůst deprese a úzkosti, hosp. na psychiatrii – zhoršování kognice, komunikace, zpomalování PM, od 4.4. temporální ep. záchvaty

Likvor – bez akutních známek herp. infekce, vyšší bílkovina

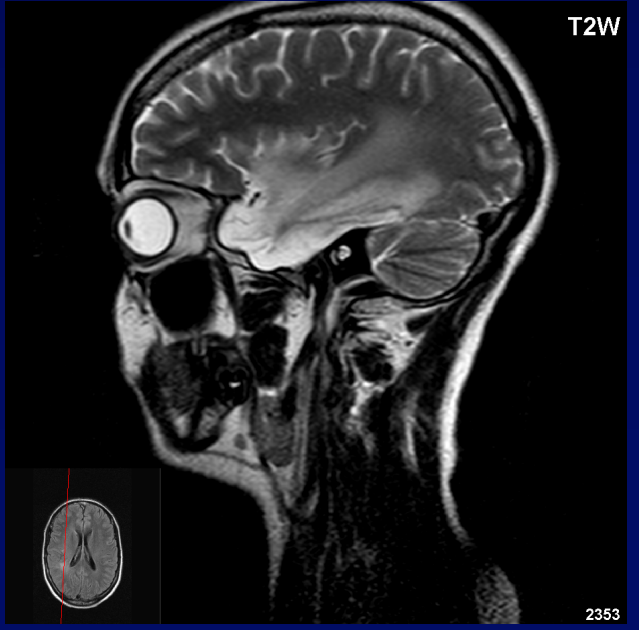
EEG bez ep. projevů

MRI rozsáhlé temp. postižení P hemisféry, diskrétní enhancement kortikálně vpravo

proto zvažována autoimunitní etiologie, zahájena kortikoterapie

12.4.12

proveden onko screening – negativní
screening na antropozoonozy negativní
v likvoru i.t. syntéza IgG a IgM, 6 OCB nepřít. v
séru
MRI opakovaně normální

léčba: 5 g SoluMedrolu bez efektu
PE 10x
5x15g IVIG

Závěr

autoimunitní původ je zjišťován u řady chorob označovaných v neurologii dříve jako idiopatické

neurologické syndromy spojené s tvorbou protilátek proti neuronálním strukturám jsou vzácné, ale je nutno na ně myslet

imunoterapie může změnit dramaticky osud pacienta